

N:o 16.

Ank. till Riksd. kansli den 12 Maj 1908, kl. 8 e. m.

Konstitutionsutskottets memorial, angående fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.

Till konstitutionsutskottet hafva, på därom hos vederbörande gjord framställning, blifvit öfverlämnade de under tiden från och med den 15 januari 1907 till och med den 14 januari 1908 i statsrådet förda protokoll, nämligen öfver

justitiedepartementsärenden från och med den 18 januari 1907 till och med den 13 januari 1908;

justitieärenden från och med den 25 januari till och med den 31 december 1907;

utrikesdepartementsärenden från och med den 18 januari 1907 till och med den 13 januari 1908;

landtförsvarsärenden från och med den 18 januari 1907 till och med den 13 januari 1908;

sjöförsvarsärenden från och med den 18 januari 1907 till och med den 13 januari 1908;

civilärenden från och med den 18 januari 1907 till och med den 14 januari 1908;

finansärenden från och med den 18 januari 1907 till och med den 14 januari 1908;

ecklesiastikärenden från och med den 18 januari 1907 till och med den 13 januari 1908; samt

jordbruksärenden från och med den 18 januari 1907 till och med den 13 januari 1908.

På därom framställd begäran har därjämte till utskottet öfverlämnats det i statsrådet den 21 februari 1908 förda protokoll öfver *ecklesiastik-ärenden* i hvad detsamma afser följande af Kungl. Maj:t nämnda dag afgjorda ärenden:

angående begärdt tillstånd att anordna ett lotteri för upprättande af en teater i Malmö;

angående begärdt tillstånd för akademiska föreningen i Lund att anordna ett penninglotteri;

angående begärdt tillstånd till anordnande af ett lotteri till förmån för en »Linnéfond»;

angående tillstånd att anordna ett lotteri för idrottens främjande; samt

angående ansökning om anordnande af ett lotteri för uppförande af en allmän svensk sångar-, idrotts- och kongresshall.

Vid den granskning af ofvan omförmälda protokoll, som i öfverensstämmelse med grundlagens föreskrift blifvit af utskottet företagen och nu fullbordad,

har anledning icke förekommit att mot någon ledamot af statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen;

hvaremot utskottet

funnit följande ärenden vara af beskaffenhet att böra, jämlikt § 107 regeringsformen, hos Riksdagen anmälas, nämligen:

1:o)

(Protokoll öfver landtförsvarsärenden den 22 mars 1907, n:o 17.)

Stadsfiskalen A. H. Landgren i Umeå instämde till rådstufvurätten i nämnda stad ryttmästaren vid Norrlands dragonregemente Henry Henriques under yrkande, att enär Henriques den 28 januari 1903 klockan mellan tio och elfva förmiddagen, då en under hans befäl varande trupp, bestående af ryttare och skidlöpare, varit stadd på marsch genom staden och en del af truppen befunnit sig å Storgatan därstädes, låtit truppen göra halt och

först efter omkring en fjärdedels timmes uppehåll åter fortsätta marschen, samt Henriques därigenom vållat hinder i trafiken å nämnda gata, Henriques måtte fallas till ansvar för hvad honom sålunda låge till last.

Rådstufvurätten afkunnade utslag den 20 april 1903 och, enär Henriques på grund af hvad i målet förekommit måste anses hafva vid åtalade tillfället orsakat trafik hinder, pröfvade rådstufvurätten, med stöd af 2 § 6 mom. i ordningsstadgan för rikets städer den 24 mars 1868 och 1 § 5 mom. i de af Konungens befallningshafvande i Västerbottens län den 3 augusti 1891 för Umeå stad fastställda särskilda ordningsföreskrifter, rättvist döma Henriques att därför böta tio kronor, äfvensom förplikta honom att ersätta i målet hörda sju vittnen för deras inställelser.

Mot rådstufvurättens utslag var ordföranden af skiljaktig mening samt förklarade sig ogilla åtalet. Henriques' åtgärd att med marscherande trupp göra halt å gatan för att ordna truppen kunde nämligen icke anses straffbar, och i hvarje fall hade åklagaren icke visat, att trafik hinder förelegat eller, om så varit fallet, att den klandrade åtgärden skett på grund af ovarsamhet eller trots. Någon rättegångskostnad kunde dock Henriques icke tillerkännas och skulle statsverket vidkännas af detsamma förskjutna vittneslöner.

Öfver rådstufvurättens utslag anförde ryttmästaren Henriques besvär i Svea hofrätt under yrkande att, då målet icke vore af beskaffenhet att tillhöra allmän domstols pröfning, det mot honom väckta åtalet måtte ogillas. Då detta därjämte vore fullkomligt obefogadt, yrkade Henriques ersättning för rättegångskostnaden såväl vid rådstufvurätten som i hofrätten.

Genom utslag den 21 april 1904 undanröjde hofrätten rådstufvurättens utslag beträffande ansvarsfrågan, enär den åtgärd, som i målet lagts klaganden till last, af honom vidtagits i hans egenskap af befälhafvare för ofvannämnda trupp, och målet således jämlikt 18 § mom. 1 a) i kungl. förordningen den 11 juni 1868 om krigsdomstolar och rättegången därstädes tillhörde krigsdomstol. Rådstufvurättens utslag i fråga om kostnaderna å målet blef af hofrätten endast på det sätt ändradt, att klaganden befriades från skyldigheten att utgifva ersättningar till af åklagaren i målet inkallade sex vittnen, hvilka ersättningar skulle gäldas af allmänna medel. Godtgörelse för utgifterna å målet i hofrätten, hvarå klaganden framställt anspråk, kunde honom icke tillerkännas.

Uti hofrättens utslag sökte ryttmästaren Henriques ändring hos Kungl. Maj:t under yrkande, att honom måtte tillerkännas ersättning för kostna-

derna å målet; men förklarade Kungl. Maj:t sig genom utslag den 16 februari 1906 ej finna skäl att göra ändring i hofrättens utslag.

Uti en till Kungl. Maj:t ingifven skrift af den 28 januari 1907 anhöll ryttmästaren Henriques att för sina å ofvannämnda rättegång hafda kostnader vid rådstufvurätten, i hofrätten och hos Kungl. Maj:t af allmänna medel utbekomma ersättning med ett sammanlagdt belopp af 209 kronor 38 öre. Till stöd för denna sin underdåniga anhållan anförde sökanden, att den förseelse, hvartill han skulle hafva gjort sig skyldig, närmast vore att betrakta såsom en förseelse under tjänstens utöfning. Det syntes emellertid vara tvifvel underkastadt, huruvida det kunde anses olofligt att å en gata göra halt med en trupp — och som här varit fallet, i dess smalaste formation och utan förorsakande af trafik hinder — för att låta densamma ordna sig. Snarare hade det varit olagligt, om sökanden låtit truppen, som till följd af den svåra uppfarten från Ume-älfven kommit i långrotning och mindre god ordning, i sådant tillstånd marschera genom staden. Den hade nämligen då möjligen kunnat vålla trafik hinder, därest någon nämnvärd trafik på gatan vid tillfället verkligen förekommit. Någon olaglighet ansåge sig sökanden icke hafva begått, och denna hans uppfattning bestyrktes jämväl däraf, att åklagaren, sedan hofrättens utslag i målet fallit, icke aktat nödigt angifva sökanden till åtal inför krigsrätt. Då åtalsrätten numera vore preskriberad och sökanden, som icke ansåge sig berättigad att af allmänne åklagaren yrka ersättning för hvad han för sin talans bevakande nödgats utgifva, således saknade möjlighet att på annat sätt göra sina anspråk gällande, funne han sig böra underställa saken Kungl. Maj:ts pröfning.

Jämte verifikationer öfver i målet hafda kostnader bifogade sökanden ett af vederbörande regementsauditör den 31 december 1906 utfärdadt intyg, utvisande att sökanden icke varit inför Norrlands dragonregementes krigsrätt ställd under åtal för vållande af trafik hinder å gata i Umeå den 28 januari 1903 eller för dylikt åtal vid krigsrätten anmäld.

Den underdåniga ansökningen tillstyrktes af vederbörande regements- och arméfördelningschefer.

Till följd af nådig remiss afgaf arméförvaltningen den 1 mars 1907 underdånigt utlåtande i ärendet och anförde därvid, att, som sökanden icke vore lagligen berättigad att af allmänna medel undfå godtgörelse för sina ifrågasvarande utgifter samt hvad i ärendet förekommit icke syntes arméförvalt-

ningen kunna föranleda bifall till framställningen ur billighetssynpunkt, funne arméförvaltningen sig icke kunna tillstyrka densamma.

Ärendet föredrogs inför Kungl. Maj:t den 22 mars 1907 af dåvarande chefen för landtförsvarsdepartementet, statsrådet *Tingsten*, som därvid hemställde, att Kungl. Maj:t måtte på grund af hvad i ärendet förekommit i nåder medgifva, att ifrågavarande belopp, 209 kronor 38 öre, finge af arméförvaltningen till sökanden utbetalas från fjärde hufvudtitelns anslag till extra utgifter. Denna hemställan, i hvilken statsrådets öfriga ledamöter förenade sig, blef af Kungl. Maj:t bifallen.

I lag är bestämdt, under hvilka villkor ersättning af allmänna medel må utgå till dem, som blifvit föremål för kriminell åtgärd, hvilken sedan befunnits oriktig. Men lagstiftaren har öppnat möjlighet till sådan ersättning allenast för oskyldigt häktade och dömda, icke för dem, som tilläfventyrs utan skäl blifvit åtalade. Vid detta förhållande synes uppenbart, att Kungl. Maj:t icke kan äga någon befogenhet att bevilja sådan godtgörelse, hvarom här är fråga.

Men äfven om man skulle anse, att en sådan åtgärd icke vore direkt stridande mot lagstiftningens grunder, torde det dock påtagligen vara olämpligt att, efter det domstolarne, som hafva att pröfva parts yrkande att erhålla ersättning för rättegångskostnad, ogillat sådant yrkande, Kungl. Maj:t tilldelar parten ersättning af allmänna medel. Därest någon brist skulle förefinnas i stadgandena om rättegångskostnad, något hvarom utskottet icke har anledning att uttala sig, torde denna brist böra afhjälpas på lagstiftningens väg, men ingalunda föranleda till åtgärd af det slag, som i detta ärende vidtagits.

Då således Kungl. Maj:ts ifrågavarande beslut, ur hvilken synpunkt man än ser saken, icke kan anses välgrundadt, och då en fortsatt tillämpning af den princip, som röjer sig i beslutet, kan leda till betänkliga konsekvenser, har utskottet ansett sig böra hos Riksdagen göra anmälan mot föredragande departementschefen enligt § 107 regeringsformen.

2:o)

(Protokoll öfver civilärenden den 28 juni 1907, n:o 31).

Uti 16 § 4 mom. af hälsovårdsstadgan för riket den 25 september 1874 föreskrifves följande:

»Hälsovårdsnämnden skall vaka öfver att fabriker och näringar icke inrättas eller drifvas så, att de blifva i hälsoväg till men för arbetare, närboende eller det allmänna. Förefinnes sådan olägenhet, skall nämnden tillhålla vederbörande att vidtaga tjänliga åtgärder till dess afhjälpande. Verkställes ej detta inom föreskrifven tid och är den anmärkta olägenheten svår, må nämnden äga tills vidare förbjuda fabriken eller närings fortsatta drifvande.»

Vidare föreskrifves i 23 § af hälsovårdsstadgan följande:

»När hälsovårdsnämnden ej mindre vid de tillfällen, då det, enligt hvad här ofvan uti denna stadga är sagdt, tillkommer nämnden att meddela bestämmelser, än äfven eljest vid särskilda fall finner nödigt att i hälsovårdsväg lämna föreskrift eller meddela förbud, äger nämnden, då påföljd ej finnes bestämd i denna stadga eller annan allmän författning eller i sådant stadgande för staden, som enligt 24 § tillkommit, att antingen omedelbart eller efter förutgången erinran efter omständigheterna, genom föreläggande af vite göra sig hörsammad.»

Uti en till hälsovårdsnämnden i Göteborg ingifven skrift af den 22 oktober 1906 anförde byggmästaren A. Hellqvist, såsom ägare till fastigheten n:r 1 Litt. B i första kvarteret af elfte roten i staden Göteborg, att uti huset å angränsande fastighet n:r 2 Litt. A i samma kvarter och rote funnes två trappor upp inrymd en af O. Adolfson förhyrd verkstad för tillverkning af bleckkärl, samt att maskinerna i berörda verkstad åstadkomme starkt buller och svåra stötar, hvilket i hälsoväg inverkade i hög grad menligt på hyresgästerna i Hellqvists fastighet. Med anledning häraf anhöll Hellqvist, att hälsovårdsnämnden måtte vidtaga åtgärder för undanröjande af de orsaker, som föranledde ifrågavarande menliga förhållanden.

Till stöd för denna sin anhållan åberopade Hellqvist ett af vederbörande stadsarkitekt samt byggnadsfiskal den 4 oktober 1906 upprättadt besiktningsinstrument, hvaraf inhämtades, att vid företagen besiktning af ofvannämnda plåtslageriverkstad maskinerna därstädes, särskildt pressarna, åstadkommit starkt buller och svåra stötar, hvilket, enligt besiktningsmännens uppfattning, måste inverka i hög grad menligt på närboendes hälsa. Vidare åberopade Hellqvist dels ett af distriktsläkaren E. S. Ahlström den 28 oktober 1906 utfärdadt intyg, att maskinerna uti ifrågavarande verkstad åstadkomme ett så intensivt och störande buller, att det måste verka i hög grad menligt på nerverna hos en frisk person, samt på en nervös och

svag verka ytterligare störande och nervretande och till slut kunna orsaka svårare rubbningar i nervsystemet, *dels ock* ett af legitimerade läkaren K. Björkman den 1 november 1906 utfärdadt intyg, att nämnda buller måste verka irriterande och tröttande å friska människor, samt att två i Hellqvists hus boende personer däraf otvifvelaktigt försämrats till sitt nervsystem.

Det af Hellqvist anmärkta missförhållande bestyrktes jämväl af vederbörande poliskommissarie, hvilken å platsen företagit undersökning. Arbetet i verkstaden påginge från kl. $\frac{1}{2}$ 7 f. m. till kl. 7 å 8 e. m., men utsträcktes understundom ända till kl. 10 å 11 e. m.

Uti afgifvet utlåtande hemställde t. f. förste stadsläkaren att, då det af maskinerna i verkstaden åstadkomna bullret uppenbarligen kunde inverka menligt på de i Hellqvists fastighet boende personers hälsa, hälsovårdsnämnden måtte, i enlighet med stadgandet i 16 § 4 mom. af hälsovårdsstadgan, tillhålla vederbörande att vidtaga tjänliga åtgärder för afhjälpande af berörda missförhållande.

Hälsovårdsnämnden utlät sig genom beslut den 7 november 1906, och enär genom hvad i ärendet förekommit blifvit utredt, att verksamheten i Adolfsons bleckslageriverkstad drefvespå sådant sätt, att genom buller och stötar från maskiner i verkstaden men till hälsan uppstode för hyresgäster i Hellqvists angränsande fastighet, pröfvade hälsovårdsnämnden, jämlikt 16 § 4 mom. i hälsovårdsstadgan för riket den 25 september 1874, lagligt ålägga Adolfson, vid vite af femhundra kronor, att, därest bleckslagerirörelsen fortfarande skulle i fastigheten bedrivas, inom en månad därefter hafva vidtagit sådana åtgärder, att maskinernas användande icke blefve i hälsoväg till men för närboende.

Öfver detta beslut anförde Adolfson besvär hos Konungens befallningshafvande i Göteborgs och Bohus län under yrkande att, som det buller maskinerna i klagandens verkstad åstadkomme icke vore att hänföra till sådant men för närboendes hälsa, som afsåges uti 16 § 4 mom. i hälsovårdsstadgan, Konungens befallningshafvande måtte upphäfva hälsovårdsnämndens beslut.

Uti infordradt yttrande anförde hälsovårdsnämnden, att klagandens påstående, att 16 § 4 mom. i hälsovårdsstadgan icke vore tillämplig i förevarande fall, icke förtjänade afseende. Klaganden syntes föreställa sig, att hans bestridande skulle vara tillräckligt för att få nämndens beslut upphäfdt. Förmodligen hade klaganden tänkt sig, att Hellqvist sedermera skulle nödgas att anhängiggöra sina påståenden genom stämning till domstol, och att klaganden skulle

kunna obehindradt fortsätta sin verksamhet under den långa tid, rättsgången komme att pågå. Den befogenhet hälsovårdsstadgan i fall sådana som förevarande gifve hälsovårdsmyndighet, vore dock fullt klar och tydlig, och det skulle gifvetvis kunna medföra de största vådor för samhället, om det fortsatta drifvandet af för hälsan farliga inrättningar först genom långvariga rättegångar kunde förhindras. På grund häraf och då den anmärkta olägenheten af klagandens rörelse vore af svår beskaffenhet, hemställde hälsovårdsnämnden, att besvären måtte lämnas utan afseende.

Jämväl magistraten i Göteborg ansåg öfverklagade beslutet lagligen grundadt och hemställde, att besvären måtte ogillas.

Genom resolution den 17 januari 1907 fann Konungens befallningshafvande klaganden icke hafva anført skäl, ledande till ändring i hälsovårdsnämndens öfverklagade beslut.

Häröfver anförde Adolfson besvär hos Kungl. Maj:t och yrkade att, då den af hälsovårdsnämnden gjorda tolkning af 16 § 4 mom. af hälsovårdsstadgan vore oriktig, Kungl. Maj:t måtte, med upphäfvande af Konungens befallningshafvandes resolution, undanröja hälsovårdsnämndens klandrade beslut.

Uti afgifna underdåniga utlåtanden hemställde hälsovårdsnämnden, magistraten, Konungens befallningshafvande och medicinalstyrelsen, att besvären måtte lämnas utan afseende.

Målet föredrogs inför Kungl. Maj:t den 28 juni 1907 af dåvarande chefen för civildepartementet, statsrådet *Juhlin*, som därvid hemställde att, då hvad i målet förekommit icke vore af beskaffenhet att ifrågasvara yrkande bort af hälsovårdsnämnd upptagas till pröfning, Kungl. Maj:t måtte, med upphäfvande af Konungens befallningshafvandes öfverklagade resolution, undanröja hälsovårdsnämndens klandrade beslut. Denna hemställan, i hvilken statsrådets öfriga ledamöter förenade sig, blef af Kungl. Maj:t bifallen.

Hvad som vid detta ärendes behandling ådragit sig utskottets uppmärksamhet är, att hälsovårdsnämndens klandrade beslut blifvit af Kungl. Maj:t undanröjdt på den grund, att det i målet framställda yrkande icke bort af hälsovårdsnämnd upptagas till pröfning. Det synes nämligen utskottet uppenbart, att den uti 16 § 4 mom. hälsovårdsstadgan gifna allmänna föreskrift, att hälsovårdsnämnd skall vaka öfver att fabriker och näringar icke inrättas eller drifvas så, att de blifva i hälsoväg till men för arbetare,

närboende eller det allmänna, innefattar befogenhet för hälsovårdsnämnd att vidtaga åtgärder till afhjälpande jämväl af sådan olägenhet i hälsoväg, hvar-
öfver anmärkning i förevarande fall blifvit hos hälsovårdsnämnden fram-
ställd. Då utskottet finner det vara af vikt, att icke ett prejudikat i före-
varande hänseende skapas, som kan komma att inverka på hälsovårdsmyndigheternas uppfattning vid bedömandet af frågor af enahanda eller likartad innebörd, har utskottet ansett sig böra hos Riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen.

3:o)

(Protokoll öfver civilärenden för den 5 juli 1907, n:o 19.)

Uti en till Kungl. Maj:t ställd, af öfverståthållarämbetet med underdånig skrifvelse den 3 juni 1907 öfverlämnad skrift anhöll sekreteraren i ämbetets afdelning för polisärenden A. Hj. von Sydow, att han, som blifvit utsedd till verkställande direktör i Svenska arbetsgifvareföreningen och ordförande i dess styrelse, måtte, för att kunna emottaga detta uppdrag under ett år, erhålla tjänstledighet från och med den 1 juli 1907 till och med den 30 juni 1908, med skyldighet för honom att till vikarie afstå alla de med tjänsten förenade löneförmåner.

Öfverståthållarämbetet hemställde uti sin underdåniga skrifvelse om bifall till ansökningen.

Ärendet föredrogs inför Kungl. Maj:t den 5 juli 1907 af dåvarande chefen för civildepartementet, statsrådet *Juhlin*, som därvid hemställde, att Kungl. Maj:t måtte bevilja von Sydow tjänstledighet till och med den 30 juni 1908, med skyldighet att, räknadt från och med den 1 juli 1907, afstå alla med tjänsten förenade löneförmåner. Denna statsrådets hemställan, i hvilken statsrådets öfriga ledamöter förenade sig, blef af Kungl. Maj:t bifallen.

Det har ådragit sig utskottets synnerliga uppmärksamhet, att ifrågasvarande tjänstledighetsansökning blifvit af Kungl. Maj:t bifallen. Visserligen vill utskottet icke bestrida, att Kungl. Maj:t äger rätt att, när giltig anledning därtill föreligger, bevilja en ämbets- eller tjänsteman äfven en längre tids tjänstledighet från innehafvande befattning. Men i förevarande fall har, enligt utskottets mening, ingalunda någon giltig anledning förelegat. Till

stöd för tjänstledighetsansökningen har icke anförts annat skäl än att sökanden önskade under ett år ägna sig åt en uppgift, som är af helt och hållet enskild natur och saknar allt samband med hans verksamhetsområde i statens tjänst. Att enbart på sådan grund bevilja innehafvaren af en befattning inom administrationen ledighet under så lång tid, som här är fallet, finner utskottet i hög grad anmärkningsvärdt. Det måste anses vara af stor vikt för en befattnings behöriga upprätthållande, att den så vidt möjligt skötes af ordinarie innehafvaren. Och det är uppenbart att, därest en sådan princip, som i detta ärende vunnit tillämpning, opåtaladt skulle få göra sig gällande vid tjänstledigheters beviljande, densamma kan komma att leda till synnerligen betänkliga konsekvenser för statstjänsten. På grund häraf har utskottet funnit sig böra hos Riksdagen mot föredragande departementschefen göra anmälan enligt 107 § regeringsformen.

4:o)

(Protokoll öfver civilärenden den 15 november 1907, n:o 49 a.)

Uti en till Kungl. Maj:t ingifven skrift af den 8 november 1907 anhöll generaldirektören och chefen för kungl. järnvägsstyrelsen M. R. Sahlin, att, då efter ingången af år 1908 någon generaldirektörsbefattning vid statens järnvägar icke komme att finnas å ordinarie stat, honom måtte beviljas nådigt afsked med 1907 års utgång från den befattning såsom generaldirektör och chef för järnvägsstyrelsen, han på grund af nådigt konstitutorial den 23 september 1904 innehade, äfvensom att Kungl. Maj:t måtte, med tillämpning af det Kungl. Maj:t af 1907 års Riksdag lämnade bemyndigande, förklara honom berättigad att bibehålla aflöning från och med år 1908 å indragningsstat.

Vidare anhöll öfverdirektörerna hos kungl. järnvägsstyrelsen A. R. Corin och E. O. J. Björklund i särskilda underdåniga skrivelser af den af 15 november 1907 att, med hänsyn därtill att öfverdirektörstjänsterna i järnvägsstyrelsen från och med 1908 års ingång komme att indragas, från och med samma tid blifva, mot åtnjutande af full aflöning, öfverflyttade på indragningsstat.

Förenämnda ansökningar föredrogos inför Kungl. Maj:t den 15 november 1907 af dåvarande chefen för civildepartementet, statsrådet *Juhlin*, som därvid, bland annat, anförde följande:

»Sedan Kungl. Maj:t genom nådig proposition den 23 april 1907

förelagt Riksdagen förslag till förändrad organisation af järnvägsstyrelsen och därunder lydande förvaltningar samt tillika gjort framställning angående löne reglering för personalen vid statens järnvägar, har Riksdagen i skrifvelse den 1 juni 1907 anmält, att Riksdagen i anledning af förevarande proposition och i ämnet väckta motioner, bland annat, dels godkänt ett vid skrifvelsen fogadt förslag till aflöningsreglemente för tjänstemän vid statens järnvägar dels ock medgifvit, att Kungl. Maj:t finge meddela erforderliga föreskrifter beträffande innehafvare af sådana nu befintliga befattningar, hvilka föreslagits skola indragas eller väsentligt förändras, och har Eders Kungl. Maj:t därefter denna dag beslutit utfärda aflöningsreglemente för tjänstemän vid statens järnvägar.

Det sålunda beslutade aflöningsreglementet förutsätter, att generaldirektören, hvilken enligt nu gällande bestämmelse tillsättes genom konstitutiorial, skall allenast förordnas å viss tid, hvarjämte de i aflöningsreglementet för tjänstemän och betjante vid statens järnvägar af den 3 maj 1901 upptagna öfverdirektörer icke förekomma i det nya reglementet.

Enligt nu gällande aflöningsreglemente är det årliga arfvodet till generaldirektören och chefen för järnvägsstyrelsen bestämdt till tolf tusen kronor; och är i pensionshänseende genom nådiga brefvet den 15 oktober 1897 stadgadt, att denne skall vara berättigad att från och med månaden näst efter den, då han efter sextiofem lefnadsår och minst tio tjänstår såsom chef för järnvägsstyrelsen från ämbetet afgår, under sin återstående lifstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension af sextusen kronor, hvarjämte meddelats särskilda bestämmelser för det, här ej föreliggande fall, att han är delägare i statens järnvägstrafiks pensionsinrättning.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t på grund af ofvanberörda, utaf Riksdagen Eders Kungl. Maj:t lämnade medgifvande och med bifall till den af generaldirektören Sahlin gjorda framställning, måtte förklara, att generaldirektör Sahlin skall äga att af trafikmedel under titel 'indragningsstat' uppbära från och med år 1908 intill månaden näst efter den, då generaldirektör Sahlin fyllt 65 år, ett årligt belopp af tolf tusen kronor samt därefter under generaldirektör Sahlins återstående lifstid ett belopp af sextusen kronor om året; dock med skyldighet att, i händelse generaldirektör Sahlin kommer att anställas i rikets, Riksdagens eller kommuns tjänst, i allo frånträda det till generaldirektör Sahlin å indragningsstat utgående belopp, därest detta understiger eller är lika med den nya aflöningen, och,

därest detsamma öfverstiger berörda nya aflöning, vidkännas mot den senare svarande afdrag.

Vidare hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t, med tillämpning af Riksdagens omförmälda medgifvande, måtte förordna, att öfverdirektörerna Corin och Björklund vid 1908 års ingång skola såsom öfvertaliga tjänstemän upptagas å statens järnvägars stat med rätt för dem att, intill dess de äro skyldiga att från tjänsten afgå och på grund däraf beviljas nådigt afsked, af trafikmedel uppbära dem enligt nu gällande bestämmelser tillkommande aflöningsförmåner; dock att det skall åligga Corin och Björklund, att, där så påfordras, tjänstgöra i järnvägsstyrelsen i befattning, som kan anses fullt jämförlig med och motsvara deras nu innehafvande ämbeten, hvarjämte de skola vara skyldiga att, därest de erhålla anställning i rikets, Riksdagens eller kommuns tjänst frånträda eller vidkännas afdrag å sina af trafikmedel utgående aflöningsförmåner på sätt i fråga om generaldirektör Sahlin blifvit stadgadt.»

Till dessa af statsrådets öfriga ledamöter biträdda hemställanden behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall.

Då Riksdagen i samband med den beslutade omorganisationen af järnvägsstyrelsen och därunder lydande förvaltningar medgaf Kungl. Maj:t rätt att meddela *erforderliga* föreskrifter beträffande innehafvare af sådana befattningar, hvilka skulle indragas eller väsentligt förändras, utgick Riksdagen uppenbarligen därifrån, att Kungl. Maj:t vid tillämpningen af ifrågavarande medgifvande endast skulle vidtaga sådana åtgärder, som ur såväl nämnda befattningshafvares som det allmännas synpunkt kunde betecknas såsom fullt tillfredsställande och ändamålsenliga. Vid afgörandet af frågan om en ämbets- eller tjänstemans försättning å indragningsstat borde följaktligen hänsyn tagas icke blott till dennes befogade anspråk på att icke genom den beslutade omorganisationen blifva lidande utan äfven därtill, att statsverket icke komme att onödigtvis betungas af allt för stora utgifter.

Att vid ifrågavarande ärendes afgörande sistnämnda synpunkt icke vunnit det beaktande man kunnat fordra, synes utskottet ligga i öppen dag. Uppå därom gjord underdånig ansökning har Kungl. Maj:t försatt generaldirektören Sahlin å indragningsstat, med rätt för honom att intill uppnådd pensionsålder uppbära den lön han såsom generaldirektör förut åtnjutit eller 12,000 kronor om året samt därefter under sin återstående listid en årlig pension af 6,000 kronor utan någon som helst skyldighet

att förrätta ett däremot svarande arbete eller att emottaga annan befattning i rikets tjänst, därest sådan skulle komma att honom erbjudas. Att denna åtgärd måste betecknas såsom i hög grad olämplig, torde icke med fog kunna bestridas. Redan ur principiell synpunkt finner utskottet det synnerligen betänkligt att försätta en i sin kraftigaste verksamhetsålder varande ämbetsman i den ställning, att han skall under hela sin återstående lifstid äga att af staten uppbära full lön och pension utan att vara skyldig att förrätta något som helst arbete i statens tjänst. Och framför allt synes en dylik åtgärd vara anmärkningsvärd, då den, såsom i förevarande fall är förhållandet, ådrager statsverket en utgift, som kan komma att uppgå till ett högst afsevärdt belopp.

Den af Kungl. Maj:t träffade anordning har synts utskottet så mycket mera anmärkningsvärd, som utvägar icke torde saknats att få frågan ordnad på ett sätt, som varit fullt tillfredsställande ur båda de synpunkter, som, enligt hvad utskottet ofvan angifvit, måste vid densammas bedömande fasthållas. Då det uppenbarligen icke kunde ifrågasättas att utan vidare entlediga en person, hvilken gjort sig känd såsom en synnerligen duglig ämbetsman, hade lämpligen bort så förfaras, att generaldirektör Sahlin erhållit rätt att *tillsvidare* uppbära den lön han såsom generaldirektör åtnjutit, men med skyldighet att, då tillfälle därtill erbjöde sig, mottaga annan befattning i rikets tjänst, jämförlig med den befattning han vid afskedets erhållande innehade. Genom en dylik anordning hade å ena sidan all nödig hänsyn blifvit tagen till den grannliga ställning, hvori generaldirektör Sahlin kommit genom den beslutade omorganisationen, och å andra sidan hade Kungl. Maj:t haft i sin hand att bestämman, när generaldirektör Sahlin åter skulle inträda i rikets tjänst och den till honom utgående aflöning å indragningsstat upphöra. Enligt utskottets uppfattning hade denna provisoriska anordning icke behöft blifva af någon långvarig natur, då det säkerligen icke mött några svårigheter att bereda generaldirektör Sahlin en tjänst motsvarande den han förut innehaft.

Utskottet anser sig böra framhålla att, därest generaldirektör Sahlin mot förmodan skulle hafva förklarat sig icke vilja ingå på en anordning sådan utskottet ofvan angifvit, det dock stått Kungl. Maj:t öppet att så förfara med stöd af § 35 regeringsformen, hvilken i förevarande fall otvifvelaktigt ägt tillämplighet.

På grund af hvad sålunda anförts och då föredragande departementschefen, enligt utskottets åsikt, genom sitt i förevarande ärende afgifna rådslag tillstyrkt Kungl. Maj:t att vidtaga en åtgärd, som icke blott i och

för sig måste betecknas såsom synnerligen olämplig utan äfven kan komma att för statsverket medföra högst afsevärda kostnader, har utskottet funnit detta ärende vara af den beskaffenhet, att anmälan bör, jämlikt § 107 rege-
ringsformen, hos Riksdagen göras mot föredragande departementschefen.

5:o)

(Protokoll öfver finansärenden den 1 februari 1907, n:o 1.)

Med anledning af en utaf riksantikvarien gjord underdånig framställning om företagande genom sakkunniga personer af en systematisk undersökning af svenska ortnamn uppdrog Kungl. Maj:t, som ansåg en förberedande undersökning böra vidtagas för åstadkommande för Sveriges del af ett arbete, väsentligen motsvarande det i Norge med anslag af allmänna medel utgifna samlingsverket »Norske Gaardsnavne», den 2 maj 1902 åt en kommitté att i sådant syfte dels för ett län eller landskap låta verkställa undersökning af namnen å byar och gårdar äfvensom å viktigare berg samt större skogar, sjöar och landsträckor, dels ock efter vunnen erfarenhet uppgöra och så snart ske kunde underställa Kungl. Maj:ts pröfning plan för arbetet i dess helhet jämte beräkning af de penningbelopp, som för arbetets fullständiga utförande kunde antagas vara erforderliga.

Sedan Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 20 oktober 1905 på framställning af nämnda kommitté meddelat fastställelse af plan för undersökningarna beträffande ortnamnen i Älfsborgs län, ingick kommittén den 23 mars 1906 till kammarkollegium med en skrifvelse, däruti kommittén hemställde, att kammarkollegium ville, efter det vederbörande blifvit hörda, hos Kungl. Maj:t göra underdånig framställning, att Timmelheds socken i Redvägs härad af nämnda län måtte benämnas Timmele samt att, därest denna namnförändring vunno Kungl. Maj:ts bifall, förordnande måtte meddelas, att för de till Timmelheds by hörande fastigheter i nämnda socken byanamnet i jordeboken skulle förändras till Timmele.

Enligt hvad ett skrifvelsen bifogadt »Utdrag ur förteckningen öfver de af ortnamnskommittén föreslagna förändringar beträffande de i jordeboken för Timmelheds socken införda fastighetsnamn» utvisar, vore anledningen till den föreslagna namnförändringen det nu brukliga uttalet Timmele eller Temmela. Enligt äldre jordebokshandlingar hade benäm-

ningarna Timmel(l)e, Timel(l)e och Temel(l)e under 1500-talet varit de vanliga, medan formerna Timmeled, Timmelled och Timmelhed framträdte först i början af 1600-talet och därefter blifvit de allmänna. Härledningen af namnet vore okänd och den sent uppträdande skrifningen med *-hed* berodde på missuppfattning.

Öfver kommitténs framställning hördes Timmelheds sockens kommunalstämma, Timmelheds byamän äfvensom vederbörande häradsskrifvare, domkapitlet i Skara samt Konungens befallningshafvande i Älfsborgs län.

Socknens kommunalstämma förklarade sig anse, att namnet Timmelhed borde bibehållas. Stämmans ordförande var dock af en motsatt mening.

Timmelheds byamän anförde uti sin förklaring, bland annat, följande:

»Af handlingarna i ärendet hafva vi inhämtat, att namnet på vår by under gångna tider stafvats på mångahanda olika sätt. Somliga af dessa namnvarianter kunna väl för vårt, nutidsmänniskans, öga och öra te sig något sällsamma. Vi äro dock öfvertygade om att de allesamman, hvart och ett på sin tid, väl fyllde sitt ändamål, samt att de, som använde dem, hade dem kära, och att de ej gärna hade utbytt dem mot andra. Vi hafva ej heller sport, att något sådant någonsin föreslogs dem. Man hade väl då annat att tänka på och syssla med. Vi kunna ej heller rätt förstå, huru någon (myndighet eller enskild) skulle kunnat ha något intresse af att namnet på deras (vår) by skulle ha bokstafverats på annat sätt, än det på hvarje tid häfdvunna.

I det anförda ligger svaret på den till oss framställda frågan inneslutet. Den i denna tiden och ibland oss häfdvunna bokstafveringen af namnet på vår by är *Timmelhed*. För oss är det namnet kärt, ty det är för många af oss namnet på vår födelse- och fosterbygd och våra fäderneärfda gårdar; för oss alla är det namnet på våra *hem*. Vi förstå väl vetenskapsmannens intresse, då han forskar efter de svenska ortnamnens ursprungliga form. Vi värdera och taga med nöje kännedom om resultaten af denna hans forskning — det ligger ett stycke af vårt folks historia däri. Men kommer han för att, rustad med statsmyndigheternas maktmedel, ålägga oss att skrifva våra ortnamn på något förnsvenskt sätt och icke så som det vunnit burskap i denna tidens språk, då protestera vi på det bestämdaste. Vi protestera mot ifrågasatt påbud, att namnet på vår församling, vår by och våra gårdar skall bokstafveras på något annat sätt än det nu och ibland oss häfdvunna och anhålla vördsamt, att det måtte fortfarande skrifvas *Timmelhed*»

Uti en till Konungens befallningshafvande i ärendet ingifven skrift anförde församlingens kyrkoherde, att första gången sockennamnet påträffats i kyrkoböckerna, nämligen uti den år 1629 upplagda »Bogesunds kyrkiobook», benämningen *Timmelheed* användts. Sedan förekomme under 1600- och början på 1700-talet namnformerna *Timmelhed*, *Timmeled* och *Timelhed* med undantag för tvenne i en kyrkobok införda afskrifter af domar från 1663 och 1693, hvilka hade den ena *Timele*, den andra *Timmella* eller *Timmele*, växlande med *Timmeled*. Från 1730-talet hade i kyrkoböckerna ständigt skrifvits *Timmelhed*. Då sistnämnda form sålunda hade gamla anor, kunde med skäl ifrågasättas, huruvida det vore lämpligt att ändra denna häfdvunna form.

Häradsskrifvaren i fögderiet tillstyrkte den föreslagna namnförändringen.

Domkapitlet i Skara förklarade sig för sin del icke hafva något att erinra mot kommitténs förslag.

Konungens befallningshafvande tillstyrkte den föreslagna förändringen af sockennamnet.

Sedan ortnamnskommittén satts i tillfälle att yttra sig öfver de i ärendet afgifna utlåtandena, ingaf kommittén till kammarkollegium en den 22 november 1906 dagtecknad skrift i ämnet, däruti kommittén förklarade sig till alla delar vidhålla sitt förslag, då den sent inkomna skrifförmen *Timmelhed* ej trängt igenom i uttalet, hvilket utgjorde *Timmele* (*Temmella*), och skrifförmen *Timmelhed* i allt fall så mycket mindre kunde sägas vara den häfdvunna, som formen *Timmel(l)e* upptagits i de flesta mera betydande publikationer, såsom t. ex. generalstabens karta, ekonomiska kartverket, Sidenblad: »Sveriges härads- och sockennamn» och Höjer: »Konungariket Sverige», liksom den äfven användts af kommunalstämmans ordförande i det från kommunalstämman insända protokollsutdraget.

Med underdånig skrifvelse den 27 november 1906 öfverlämnade kammarkollegium ärendet till Kungl. Maj:ts pröfning och anförde därvid för egen del, att kollegium ej hade något att erinra mot nådigt bifall till hvad kommittén föreslagit. Kollegium hemställde därför, att Kungl. Maj:t måtte förordna, att *Timmelheds* socken från och med ingången af år 1907 skulle benämnas *Timmele*; och komme kollegium att sedermera i sinom tid meddela beslut i anledning af kommitténs framställning i öfrigt eller i hvad anginge förändring af jordebokens namn å *Timmelheds* by med mera.

Ärendet föredrogs inför Kungl. Maj:t den 1 februari 1907 af chefen för finansdepartementet, statsrådet *Swartz*, som därvid hemställde, att Kungl. Maj:t måtte förordna, att Timmelheds socken skulle benämnas Timmele. Denna hemställan, i hvilken statsrådets öfriga ledamöter förenade sig, blef af Kungl. Maj:t bifallen.

Enligt hvad utskottet inhämtat, har kammarkollegium, efter erhållen del af Kungl. Maj:ts beslut, den 19 februari 1907 förordnat, att i jordeboken bynamnet för de till Timmelheds by hörande fastigheter i Timmele socken skall förändras till Timmele.

Då den s. k. ortnamnskommittén först tillsattes, erhöll den af Kungl. Maj:t, såsom ofvan framhållits, i uppdrag att låta verkställa *undersökning* af namnen å byar och gårdar äfvensom å viktigare berg samt större skogar, sjöar och landsträckor. Detta dess uppdrag har sedermera utvidgats därhän, att kommittén skulle äga att i vissa fall jämväl föreslå ändringar af ortnamn. Det synes emellertid utskottet tydligt, att sådana förändringar af ortnamn endast böra förekomma, då verkligt behof däraf föreligger, och utskottet har icke kunnat finna ådagalagdt, att uti nu ifrågavarande fall något sådant behof skulle förefinnas. De skäl, som af kommittén anförts till stöd för den föreslagna namnförändringen, nämligen att det nu brukliga uttalet vore Timmele eller Temmela, och att den förra benämningen eller därmed liknande under 1500-talet varit den vanliga, hafva nämligen synts utskottet icke vara af den art, att de bort föranleda bifall till kommitténs framställning. Kommittén har själf uppgifvit, att härledningen af namnet är okänd och har således däruti ej kunnat finna något stöd för sitt förslag. Den omständigheten åter, att den af kommittén förordade formen upptagits i vissa tryckta arbeten, har, enligt utskottets uppfattning, så mycket mindre bort utgöra något dylikt skäl, som, såsom af handlingarna framgår, benämningen Timmelhed sedan mycket lång tid tillbaka varit den officiella i både kyrkoböcker och kronoräkenskaper. Att under sådana förhållanden endast med hänsyn till ett visst å orten brukligt uttal, hvilket enligt uppgifter, som lämnats utskottet, icke lär vara det allenarådande, företaga en namnförändring, synes utskottet vara så mycket mera betänkligt, som ett dylikt förfarande skulle leda till allt för orimliga konsekvenser. Hvad som emellertid framför allt ådragit sig utskottets uppmärksamhet är, att förevarande namnförändring beslutats i strid mot socknens önskan och byamännens enhälligt uttalade och, enligt utskottets uppfatt-

ning, välgrundade protester. Det synes nämligen utskottet uppenbart, att vid afgörande af frågor af denna art ett synnerligen stort afseende måste fästas vid deras önsknings, som äro i saken närmast intresserade, och detta så mycket mera, som man i våra dagar ansett sig böra genom särskild lagstiftning bereda skydd för enskilda släktnamn. Att en kommun bör kunna äga samma anspråk på skydd för sitt namn som en enskild, finner utskottet ligga i öppen dag, likasom ock att enahanda skydd på om möjligt, än starkare grunder bör tillkomma enskilda fastighetsägare för de gårdar, som af dem innehafvas. Äfven torde böra beaktas att, då anslag från de särskilda orternas landsting och hushållningssällskap i och för det betydelsefulla arbetets fortsatta bedrifvande blifvit af Riksdagen vid beviljande af anslaget framställt såsom villkor för dess utgående, erhållandet af ett sådant i hög grad afventyras för den händelse de i saken närmast intresserades önsknings ej tillmätas någon betydelse, utan att de tvärtom utsättas för att genom Kungl. Maj:ts beslut påtvingas namnförändringar uteslutande på grund af kommitterades uppfattning.

Då det synts utskottet vara af vikt, att ett ytterligare fortskridande på den sålunda inslagna vägen icke måtte ifrågakomma, har utskottet funnit sig böra hos Riksdagen mot föredragande departementschefen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen.

6:o)

(Protokoll öfver ecklesiastikärenden den 27 mars 1907, n:o 24, och den 22 november 1907, n:o 23.)

Uti en till Kungl. Maj:t den 20 mars 1907 ingifven skrift anhöll kommittén för Sveriges deltagande i internationella idrotts- och turistutställningen i Berlin 1907 att för nämnda utställning få från lifrustkammaren till låns utbekomma ett antal föremål, hvilka af lifrustkammarens intendent skulle närmare utses. Då det vore kommitténs sträfvan att till heder för fosterlandet göra den svenska afdelningen af ifrågavarande utställning så mångsidig och representativ som möjligt och då ett urval af vapen från lifrustkammaren skulle vara af största värde och betydelse för Sveriges representerande på vapenafdelningen, vågade kommittén hoppas på ett nådigt svar å sin framställning, detta så mycket mera som kommittén redan räknade H. M:t Konungens Jaktklubb såsom utställare af en samling föremål, som skulle på det lyckligaste sätt kompletteras genom ett urval af t. ex. ett

tjugotal jaktgevär och en del jaktrekvisita från äldre tider ur lifrustkammarens samling. Ifrågavarande föremål skulle uppsättas i en montre under glas. Såsom pendant till denna vore det i hög grad önskvärdt att erhålla äfven en montre med äldre värjor och andra vapen, att utgöra en retrospektiv utställning i samband med den samling af modärna nu i bruk varande fäktvapen, som komme att ingå i den svenska utställningsafdelningen. Då Tyskland äfvenledes anordnade en retrospektiv vapenutställning och då det syntes utgöra ett nationellt och för lifrustkammaren själf angeläget intresse att göra dess värdefulla samlingar bättre bekanta i utlandet, syntes det kommittén som om detta tillfälle att öka värdet af den svenska afdelningen af utställningen icke borde försummas. Hvarje sådan åtgärd eller garanti som lifrustkammarens intendent efter Kungl. Maj:ts beslut kunde anse nödig eller nyttig vid utlålandet af de ifrågavarande föremålen, ville kommittén med största noggrannhet och beredvillighet efterkomma.

Genom nådig remiss den 21 mars 1907 anbefallde Kungl. Maj:t Nordiska museets nämnd att skyndsamt inkomma med underdånigt utlåtande i ärendet och därvid, efter samråd med föreståndaren för lifrustkammaren, lämna specificerad uppgift å de föremål, som, därest Kungl. Maj:t med anledning af den underdåniga framställningen skulle anse en utlåning böra medgifvas, kunde därvid ifrågakomma, med angifvande för hvarje föremål af det penningbelopp, för hvilket detsamma vid utlåning borde försäkras, samt de villkor i öfrigt, som vid utlåning borde föreskrifvas.

Till åtlydnad häraf afgaf Nordiska museets nämnd den 22 mars 1907 underdånigt utlåtande i ärendet samt anförde därvid följande:

Vid upprättandet af förslag till urval för en sådan utställning hade kommitterade och lifrustkammarföreståndaren utgått därifrån att, om lifrustkammaren skulle deltaga i utställningen, detta endast kunde ske med föremål af allra yppersta art, så att de i nämnvärd grad bidroge att höja den svenska utställningen och på samma gång hedrade lifrustkammaren; båda parterna hade därför enats om att föreslå de föremål, som vore angifna i en utlålandet närsluten förteckning, å hvilken lifrustkammarföreståndaren äfven antecknat de approximativa värden föremålen kunde anses äga.

Nämnden, som i hög grad beaktade de fosterländska sträfvanden, hvilka besjälade de kommitterade, hade redan tidigare under hand meddelat dem, att nämnden, som inför Kungl. Maj:t vore för samlingarne an-

svarig, ej kunde tillstyrka utlåning från lifrustkammaren till sagda ändamål annat än i det fall kommitterade önskade en samling, visande vapentillverkningens tekniskt sedt höga ståndpunkt under 1600- och 1700-talen i Sverige, hvilket erbjudande likväl af kommitterade under hand afböjts. Sedan nämnden tagit kännedom om den förslagsvis upprättade förteckningen öfver de föremål, som skulle eventuellt i Berlin utställas, funne nämnden, emedan utställningen blifvit såväl kvalitativ som kvantitativt omfångsrikare än hvad enligt nämndens uppfattning först varit meningen, än mindre anledning att tillstyrka nådigt bifall till den gjorda anhållan.

Nämndens ståndpunkt i frågan grundade sig utöfver allmänna betänkligheter mot svenska historiska föremåls utlåning utom landets egna gränser, hufvudsakligen på följande: dels vore den ifrågavarande Berlin-utställningen af den natur, att hufvudmassan af där utställda föremål vore af modern tillverkning, nutida handelsvaror, hvilkas eventuella förlust visserligen vore att beklaga, men som likväl lätt kunde ersättas, i följd hvaraf vid en sådan utställning helt naturligt ej för utställningen i dess helhet säkerhetsåtgärder i alla riktningar vore vidtagna i samma utsträckning som vid utställningar af oersättliga historiska och konstnärliga föremål; dels komme lifrustkammarens föremål enligt de kommitterades uppgift att utställas ganska nära en stor dioramabild, framställande ett svenskt vinterlandskap, där snön återgäfves med bomull, hvartill komme att omedelbart bakom denna i hög grad eldfarliga bild kinematografföreställningar vore afsedda att äga rum, hvilka kinematografbilder säkerligen i långt högre grad än lifrustkammarens eventuella utställning komme att höja utlänningarnas intresse för vårt land.

Vid denna frågas slutliga bedömande vore det måhända nödvändigt att låta äfven andra synpunkter göra sig gällande än dem nämnden genom sin ställning till lifrustkammaren måste anse afgörande för sitt afstyrkande underdåniga yttrande; och skulle Kungl. Maj:t i följd af dessa skäl, oakadt nämndens afstyrkande, finna utlåning böra äga rum, ville nämnden icke på grund af det mellan Kungl. Maj:t och nämnden träffade aftal däremot lägga hinder under förutsättning, att nämnden befriades från allt ansvar för föremålen under utlåningstiden, och finge nämnden, i enlighet med Kungl. Maj:ts uppdrag, i underdånighet föreslå följande säkerhetsåtgärder:

- att föremålen förpackades så att de vore skyddade mot fukt;
- att transporten skedde i direkt vagn och under bevakning af pålitlig person, som hela tiden medföljde;
- att föremålen sändes direkt från Nordiska museet till utställningsbygg-

naden i Berlin och omedelbart efter utställningens slut återfördes till museet, så att den tid föremålen vore skilda från lifrustkammaren blefve den minsta möjliga, och att den väg valdes, som erbjöde den minsta sjötransporten, eller öfver danska öarna via Fredericia och Wamdrup;

att föremålen profuppsattes i montrerna i Stockholm efter de anvisningar föreståndaren för lifrustkammaren kunde komma att gifva och att vid uppsättningen i Berlin alla dessa anvisningar noggrannt följdes;

att montrerna försåges med spegelglas och gjordes så dammtäta som möjligt, och att hvarje monterram, som kunde öppnas, försåges med mer än ett lås, samt att nyckeln förvarades hos fullt pålitlig person, som af vakterna lätt kunde tillkallas;

att de båda montrerna, som ej komme att stå så nära hvarandra, att en vakt kunde öfvervaka dem, om utställningen blefve mycket besökt, under föreisningstiden bevakades af hvar sin vakt samt under de tider utställningen ej vore öppen för allmänheten af en vakt eller att montrerna då bortfördes och förvarades å brandfri och i andra afseenden trygg plats;

att föremålen under utställningen ej finge ur montrerna uttagas för visning;

att i utställningsbyggnaden dygnet om funnes brandvakt och lätt tillgång till polishjälp;

att föremålen, under hela den tid de vore från lifrustkammaren skilda, försäkrades mot all risk till det belopp, som de upprättade förteckningarna angåfve; samt

att i öfrigt alla försiktighetsmått iakttoges, som kunde minska risken af utlåningen.

Vid utlåtandet fanns fogad följande

Förteckning

å föremål i Lifrustkammaren, som eventuellt böra utlånas till Internationella
Idrotts- och Turistutställningen i Berlin 1907.

Flertalet nedan upptagna föremål äro konstnärligt och vapentekniskt af den kvalitet, att de ej så ofta förekomma i marknaden, hvarför nutida priser för dem ej finnas noterade. De priser, som angifvits, äro därför beräknade efter hvad likvärdiga föremål af andra slag betingat och i proportion till de priser mindre värdefulla vapen af liknande art betingat på de senaste större europeiska auktionerna. Märkas bör dock, att en grupp föremål sådana som Karl XI:s jaktkammare egentligen borde på grund af sin fullständighet äsättas ett högre värde än sammanlagda värdet af de enskilda föremålen. För de af föremålen åter, som äga historisk karaktär, är en värdesättning egentligen ogörlig, då de äro helt oersättliga och för landet äga ett värde, som ej kan omsättas i penningar.

Stockholm den 22 mars 1907.

Rudolf Cederström.

Intendent och föreståndare för Lifrustkammaren.

Ut- flytt- nings- n:r	Äldre inventarie- n:r	F ö r e m å l	Värde
1246	—	Musköt ..... Ciselerad pipa, rikt inlagd stock. Ur Gustaf II Adolfs rustkammare.	5,000
1247 885	1308 1197	Musköt med gaffel ..... Rikt inlagda med ben och pärlemor. Ur Gustaf II Adolfs rustkammare.	3,000
Transport			8,000

Ut- flytt- nings- n:r	Äldre inventarie- n:r	F ö r e m å l	Värde
3819	1973	Transport Värja ..... Fästet rikt orneradt och belagdt med rikt graveradt och emaljeradt förgylldt silfver. Klingen förfärdigad af Peter Weirsberg i Solingen. Ur Gustaf II Adolfs rustkammare.	8,000 5,000
3067	5693	Ceremonisvärd med balja ..... Fästet rikt orneradt och silfverbelagdt. Klingen samlin- gens yppersta etsade arbete (Kalender för år 1597).	3,000
3920	1960	Värja ..... Fästet med rik guldinläggning. Klingen förfärdigad af Miguel Cantero i Toledo. Tillhört rikskanslären Axel Oxenstierna.	5,000
3106 3113	CXV 277 2253	Garnityr af värja och dolk ..... Fästena rikt inlagda med silfver. Varjklingen af Solinger- smeden Johan Allich.	2,000
3102	5669	Värja ..... Fästet rikt inlagdt med silfver. Klingen förfärdigad af Heinrich Pather i Solingen.	3,000
3710	5787 : 104	Jakthorn ..... Förfärdigadt af hornet af en af de sista i Europa lefvande uroxarne (Bos primigenius); gåfva 1620 af Vojvodan i Rava Stanislaus Radsicjovski till konung Sigismund.	1,000
918	CXV 404	Bössa ..... Praktvapen.	1,500
1332	1286	Bössa ..... Förfärdigad 1643 af Peter Helbig i Dresden. Tillhört drottning Kristina.	2,000
Transport			30,500

Ut- flytt- nings- n:r	Äldre inventarie- n:r	Föremål	Varde
		Transport	30,500
58 59	1054 1061	Teschitzbössor, ett par ..... Förfärdigade 1647. Tillhört drottning Kristina.	3,000
3866	2050	Ceremonisvärd ..... Fästet silfverinlagdt. Klingan förfärdigad 1650 vid Vira bruk (äldsta kända tillverkning), etsad af Jürgen Ollich. Tillhört riksmarskalken grefve Lars Kagg.	800
3247	—	Värja ..... Fästet af masterligt snidadt stål. Klingan högetsad med Karl X:s namn. Tillhört Karl X.	3,000
3223	1865	Svärd ..... Fäste rikt snidadt och försilfradt. Klingan med upphöjd inskrift mot förgylld botten. Tillhört Karl X.	3,000
3244	—	Värja, med balja ..... Fasta af rikt ciseleradt silfver. Tillhört Karl X.	2,000
3029	5666	Värja ..... Fäste i konstrikt genombrutet och ciseleradt stål. Klingan af den berömde Toledosmeden Sebastian Her- nandez.	1,500
1341	1345	Bakladdningsgevär ..... Förfärdigadt af De Foullois d. y. i Paris; märklig kon- struktion. Tillhört Karl XI.	5,000
1339	1334	Magasinsgevär ..... Förfärdigadt af Jan Flock i Utrecht. Tillhört Karl XI.	3,000
Transport			51,800

Utflyttnings-n:r	Äldre inventarie-n:r	Föremål	Värde
		Transport	51,800
1082	1344	Bössa ..... Förfärdigad af De Foullois d. y. i Paris; trepipigt revolversystem; stocken med utsökt graverade inläggningar. Tillhört Karl XI.	5,000
1002	1346	Bössa ..... Förfärdigad 1661 af Martin Kamerer i Augsburg, stocken belagd med sköldpadd och silfverbeslagen. Gåfva af fältmarskalken friherre Gustaf Persson Banér till Karl XI.	2,000
1290	1331	Bössa ..... Förfärdigad af Starbus i Amsterdam. S. inkallades 1687 till Stockholm. Tillhört Karl XI.	2,000
1084	CXV 576	Bössa ..... Förfärdigad i Sverige af Starbus. Tillhört Karl XI.	800
1926 1927	1631 1632	Pistoler, ett par ..... Förfärdigade af De Foullois d. y. i Paris. Pipa, lås och beslag af rikt graveradt silfver; stocken rikt inlagd med silfver. Tillhört Karl XI.	5,000
3333	—	Hirschfångare..... Fäste af snidadt elfenben och silfver, slida af sköldpadd och silfver. Tillhört Karl XI.	3,000
3681	3952	Kruthorn med gehäng ..... Af konstsvärfvad elfenben med silfverbeslag. Tillhört Karl XI.	700
3721	—	Krutprofvare ..... Förfärdigad 1671 af Johan Koch i Stockholm. Tillhört Karl XI.	100
Transport			70,400

Utflyttnings-nr	Äldre inventarie-nr	F o r e m å l	Varde
		Transport	70,400
3336	909	Jaktväska ..... Knuten af silfvertråd och grönt silke. Tillhört Karl XI.	700
3335	----	Jaktväska ..... Af grön sammet. Tillhört Karl XI.	1,000
3338	1148	Hundhalsband, 4 st. .... Af grön sammet med förgyllda beslag. Tillhört Karl XI.	1,000
3339	1149		
3340	1151		
3341	1152		
1741	1635	Pistoler, ett par ..... Masterligt ciselerade, förfärdigade af Lasaro Lasarino Cominazzo och Paolo Francese i Brescia.	2,000
3248	----	Värja ..... Faste med rik guldörnering, förfärdigad af firman »à la Chasse Royale» i Paris.	1,0 00
3234	5694	Värja ..... Masterligt snidadt faste i blånadt stål mot guldinlagd botten.	2,000
1721	CXV 634 » 635	Pistoler, ett par ..... Förfärdigade af Leonard Cleuter. Stock af snidadt elfenben.	3,000
1722			
1733	5657	Pistoler, ett par ..... Förfärdigade af Jacob Kusters i Mastreicht. Stock af snidadt elfenben.	3,000
1928	----	Pistoler, ett par ..... Förfärdigade af Bertrand Piraube i Paris; pipor och beslag af graveradt, förgylldt silfver, kornen af diamanter.	2,000
Transport			86,100

Ut- flytt- nings- n:r	Äldre inventarie- n:r	F ö r e m å l	Värde
		Transport	86,100
1053	1343	Teschitzbössa ..... Tillhört Karl XII.	2,000
1088	1315	Bössa ..... Förfärdigad af Peter Froomen i Jönköping.	700
782	2293	Bardisanklinga ..... Etsad af Sveriges främste ståletsare, David Kohl. Tillhört Karl XII såsom kronprins.	2,000
5417	—	Jaktpage-dräkt ..... Från Fredrik I:s hof.	1,000
3301	3401	Hirschfångare ..... Fäste af rikt snidadt hjorthorn.	500
3271	2079	Värja ..... Fäste af genombrutet och ciseleradt stål.	1,000
3259	—	Värja ..... Fäste af guld med blå emalj.	6,000
3270	2078	Värja ..... Fäste i ciseleradt stål mot guldbotten.	800
3589	CXV 562	Värja ..... Fästet i rikt ciseleradt guld i flere farger. Tillhört Gustaf III.	30,000
3353 5716	— —	Jaktuniform med hirschfångare ..... Hirschfångaren med fäste i rikt ciseleradt stål mot guld- botten, förfärdigad af Frantz Bourgeois i Paris. Buren af Gustaf III såsom gäst hos Ludvig XV 1771.	5,000
Summa Kr.			135,100

Ofvanstående förteckning, upprättad i samråd med föreståndaren för Lifruskammaren innehåller det urval föremål ur Lifruskammaren, som kommitterade åsyftat i sin underdåniga skrifvelse till Kungl. Maj:t i och för utlåning till Idrotts- och turistutställningen i Berlin innevarande vår, bildande de båda grupper, som i nämnda skrifvelse omtalas.

För Kommittén för Sveriges deltagande i internationella turist- och idrottsutställningen
i Berlin 1907.

S. Hermelin.

Ärendet föredrogs inför Kungl. Maj:t den 27 mars 1907 af chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet *Hammar skjöld*, som därvid hemställde, att Kungl. Maj:t täcktes medgifva, att de i berörda förteckning upptagna föremål, med undantag likväl af de med utflyttningsnumren 3259 och 3589 betecknade värjor, måtte under den af nämnden angifna förutsättning i fråga om ansvaret för föremålen från lifrustkammaren utlånas till den internationella idrotts- och turistutställningen i Berlin år 1907, dock under villkor att någon kostnad i anledning däraf ej förorsakades lifrustkammaren samt att i afseende å föremålen iakttoges de säkerhetsåtgärder nämnden föreslagit. Denna hemställan, i hvilken statsrådets öfriga ledamöter förenade sig, blef af Kungl. Maj:t bifallen.

På grund af Kungl. Maj:ts förenämnda beslut blefvo ifrågavarande föremål utlämnade till den svenska utställningskommittén och af denna exponerade å den beramade utställningen. Då föremålen den 31 maj 1907 återlämnades till Nordiska museet, befunnos de flesta vara mer eller mindre skadade. Skadorna framgå af följande

Besigtningssinstrument

vid återlämnandet af de enligt Kungl. brefvet af den 27 mars 1907 till
Internationella Idrotts- och Turistutställningen i Berlin 1907 utlånade
föremålen ur Lifruskammarens samlingar.

Utflyttnings- n:r	Inventarie- n:r	Föremål	Skador och anmärkningar
1246	—	Musköt	Svårt rostskadad, fläckad af oljefärg, aldre lagning uppbruten.
1247	1308	»	Svårt rostskadad, fläckad af oljefärg.
885	1197	Muskötgaffel	
3819	1973	Varja	
3067	5693	Ceremonisvärd	
3920	1960	Varja	
3106	Cxv 277	»	
3113	2253	Dolk	
3102	5669	Varja	
3710	5787 : 104	Jagthorn	
918	Cxv 404	Bössa	Rostskadad.
1332	1286	»	
58	1054	Teschitsbössa	Fläckad af oljefärg.
59	1061	»	Fläckad af oljefärg, en bit af kolfvens hornskoning afslagen.
3866	2050	Ceremonisvärd	
3247		Varja	
3223	1865	Svärd	Något rostskadadt.
3244		Varja med balja	Klingan rostskadadt.
3029	5666	Varja	Rostskadad med spår af oskickliga försök till rengöring.
1341	1345	Bakladdningsgevär	Svårt rostskadadt, fläckadt af oljefärg.
1339	1334	Magasinsgevär	Fläckadt af oljefärg.
1082	1344	Bössa	Svårt rostskadad, fläckad af oljefärg.
1002	1346	»	Svårt rostskadad, en för bössans karaktär väsentlig del bortbruten och förlorad.
1290	1331	»	Svårt rostskadad och fläckad af oljefärg med spår af oskickliga försök till rengöring.

Utflyttnings- n:r	Inventarie- n:r	Föremål	Skador och anmärkningar
1084	Cxv 576	»	Svårt rostskadad.
1926	1631	Pistol	
1927	1632	»	
3333		Hirschfangare med slida..	
3681	3952	Kruthorn med gehäng ..	
3721		Krutprofvare	Något rostskadad, fläckad af oljefärg.
3336		Jagtväska	
3335		»	
3338	1148	Hundhalsband	Fläckadt af oljefärg.
3339	1149	»	» » »
3340	1151	»	Ej medtaget till Berlin.
3341	1152	»	» » » »
1741	1635	Pistoler, ett par	Något rostskadade.
3248		Varja	
3234	5694	»	
1721	Cxv 634	Pistol	Svårt rostskadad.
1722	Cxv 635	»	» »
1733	5657	»	Rostskadad.
1734	5658	»	
1928		»	Ej medtagen till Berlin.
1929		»	» » » »
1053	1343	Teschitsbössa	
1088	1315	Bössa	Rostskadad.
782	2293	Bardisanklinga	
5417		Jagtpagedrakt	Ej medtagen till Berlin.
3301	3401	Hirschfangare	Rostskadad.
3271	2079	Varja	»
3270	2078	»	
3353		Hirschfangare med slida..	
5716		Jagtuniform	Ej medtagen till Berlin.

Stockholm den 31 maj 1907.

Gerda Cederblom

Amanuens vid Nordiska Museet.

Rudolf Cederström

Intendent vid Lifruskammaren.

Ofvan anmärkta rostskador äro samtliga orsakade af att föremålen handterats med svettiga händer, och sådan af fettsyror alstrad rost lämnar, äfven sedan den aflägsnats, svarta ärr efter sig. Rosten har därtill haft lång tid att fräta på föremålen, då dessa, ehuru utställningen i Berlin stängdes den 5 maj, icke återlämnades förrän den 31 maj. Att döma af att några föremål bära spår af försök att utplåna rostskadorna, torde dessa hafva tillkommit redan under utställningstiden.

Oljefärgsfläckarna visa, att handtverkare haft tillträde till montrerna, sedan föremålen varit uppsatta i desamma. Fläckarna äro å ömtåliga föremål synnerligen svåra att aflägsna, och torde å textila föremål såsom hundhalsbanden nr:is 3338/1148, 3339/1149 vara outplånliga. Vid upppackningen visade sig föremålen därtill icke vara emballerade med samma omsorg som vid afsändandet. Enligt packmästarens uppgift rådde emellertid vid nedpackningen i utställningslokalen sådan villervalla, att han af fruktan att några af föremålen skulle förkomma i oredan bland arbetare, lärar och emballage måst i hög grad påskynda densamma. Af allt synes framgå, att vid utställningar af denna art icke förefinnes sådana betryggande förhållanden, som för museiföremål äro nödvändiga, och att skadorna i detta särskilda fall torde orsakats af att föremålen handhäfts af personer, som icke förstått att handskas med dylika historiska dokument, som, om de förkomma, äro oersättliga och som, efter en gång lidna skador, icke kunna återföras till sitt ursprungliga skick.

Stockholm den 31 maj 1907.

Rudolf Cederström.

Med underdånig skrifvelse den 29 juni 1907 öfverlämnade Nordiska museets nämnd ofvannämnda besiktningsinstrument till Kungl. Maj:t under anhållan att, då Kungl. Maj:t befriat nämnden från allt ansvar med afseende på dessa föremål under utlåningstiden, i det inventeringsinstrument, som upprättades öfver lifrustkammarens samlingar, när de mottoges af Nordiska museet, måtte göras anteckning om ifrågavarande föremåls förändrade skick eller ock att merberörda besiktningsinstrument måtte biläggas sagda inventeringsinstrument.

Genom nådig remiss den 11 juli 1907 anbefallde Kungl. Maj:t kommittén för Sveriges deltagande i den internationella idrotts- och turistutställningen i Berlin år 1907 att till Kungl. Maj:t inkomma med underdånig förklaring i anledning af hvad Nordiska museets nämnd i ofvannämnda

skrifvelse anført och i sammanhang därmed yttra sig, huruvida de i nådiga brevet den 27 mars 1907 föreskrifna säkerhetsåtgärder och försiktighetsmått blifvit vidtagna, samt om och i hvad mån kommittén åtoge sig godtgöra kostnaden för afhjälpande, så vidt ske kunde, af de under utlåningstiden uppkomna skador, som enligt besiktningsinstrumentet förefunnits å flertalet af de utlånade föremålen vid deras återlämnande till lifrustkammaren, och lämna ersättning för den skada, som ej kunde afhjälpas.

Till åtlydnad häraf inkom kommittén den 25 september 1907 med underdånigt utlåtande i ärendet och anförde därvid, bland annat, att de i nådiga brevet den 27 mars 1907 föreskrifna säkerhetsåtgärder blifvit på det noggrannaste iakttagna. De å en del af föremålen uppkomna rostfläckarna hade tvifvelsutan förorsakats genom föremålens handterande med svettiga händer vid deras packning samt uppsättning och nedtagning ur montrerna. Bland de i ofvannämnda nådiga bref uppräknade säkerhetsåtgärder hade emellertid icke föreskrifvits, att föremålen ej finge beröras med blotta handen, såvida densamma ej förut för ändamålet inoljats. Då man ej skäligen kunde hos icke-museimän förutsätta kunskap därom, att sådana föremål, som krigsvapen från 1600- och 1700-talen kunde genom blotta beröringen tillfogas stor och oersättlig skada, hade lifrustkammarens intendent bort därom lämna undervisning till de personer, som haft packning och uppsättning om hand. De uti besiktningsinstrumentet anmärkta fläckarna af oljefärg hade, trots den största försiktighet, uppkommit vid restaureringen af en under resan skadad list i montern, hvilken restaurering skedde sedan föremålen blifvit uppsatta. Fläckarna vore emellertid mycket små och kunde sannolikt å de flesta föremålen med största lätthet borttagas utan att lämna spår efter sig. Att en bit af hylsan för laddstaken å en af de utlånade bössorna blifvit bortbruten och förlorad, vore visserligen sant, men denna del hade förut varit lossad och vapnet alltså vid utlämnandet defekt. Möjligt vore ock, att föremålen ej blifvit emballerade med samma omsorg i Berlin som vid afsändandet från Stockholm, men detta kunde tillräckligt förklaras däraf, att dylik inpackning gifvetvis skedde under de gynnsammaste omständigheterna i ett museum. Emellertid syntes packningen hafva varit fullt tillräcklig, då någon skada icke vållats föremålen under hemtransporten. Då kommittén icke kunde finna annat än att såväl själfva besiktningsinstrumentet som den på detsamma baserade framställningen gjorde intryck af öfverdrift och icke bure vittne om sådan opartiskhet, som borde utmärka de dokument, hvilka, såsom Nordiska mu-

seets nämnd begärt, skulle för framtiden vittna angående ifrågavarande föremåls utlåning till berörda utställning, funne sig kommittén böra afstyrka bifall till den af nämnden gjorda framställning. Då kommittén emellertid icke ville undandraga sig det ansvar, som med afseende å nämnda föremål ålåg kommittén, anhöll kommittén, att frågan därom måtte underkastas fullt opartiskt och rättvist bedömande genom särskildt utsedda sakkunniga personer.

Till följd af nådig remiss afgaf Nordiska museets nämnd den 11 november 1907 underdånigt utlåtande i ärendet i anledning af hvad kommittén i sitt afgifna yttrande anfört. Museinämnden åberopade därvid ett af föreståndaren för lifrustkammaren i ämnet afgifvet utlåtande, däruti denne, bland annat, anförde följande. Olikheten i uppfattningen om skadornas betydelse kunde bero på att ej alla kretsar så snart hunne tillgodogöra sig de erfarenhetsrön fackmannen på sitt område vore satt i tillfälle att göra och hvarpå hans synpunkter grundade sig. Föremål från äldre tider vore dokument, studiematerial för kännedomen om dessa tider. Samtidigt med att forskningen ginge framåt blefve man i stånd att med stöd af förut ej beaktade detaljer af samma föremål, samma dokument, draga långt mer vidtgående slutsatser än en föregående tid. En tid hade sålunda svårt att förutse hvad som kunde vara af vikt för en kommande. Museimannen ansåge det därför som en plikt att i möjligast oförändradt skick till denna kommande tid bevara det material han hade under vård. Äfven när föremålen, såsom här vore fallet, blifvit skadade, måste största hänsyn tagas till deras dokumentvärde. Det gällde ej främst att utplåna skadorna. Innebure dessa fara för ytterligare fördärf af föremålen, måste konserveringsåtgärder vidtagas, dock så att de i minsta möjliga mån ingrepe på föremålets ursprungliga tillstånd. Innebure de icke sådan fara, kunde de för utseendets skull aflägsnas i de fall detta läte sig göra utan att något af det ursprungliga hos föremålen riskerades. Under alla omständigheter vore det en god regel att vidtaga minsta möjliga och blott oundgängliga åtgärder, då en kommande tid säkert skulle äga bättre tekniska hjälpmedel därtill. Hvad de å ifrågavande föremål uppkomna skador beträffade, vore somliga af den natur, att de kunde aflägsnas, under det andra, särskildt rostskadorna icke vore möjliga att borttaga utan att ytterligare förstöra föremålen.

För egen del framhöll museinämnden, bland annat, att, när det gällde föremål af den natur som ifrågavarande, vore hvarje skada, liten eller stor, obotlig. Metallbiten, som af rosten bortfräts, kunde ej utan att föremålet

omgjordes ersättas af en annan, ett bortbrutet och bortkommet stycke kunde ej af ett nytt ersättas, utan att det sålunda lagade föremålet i högre eller lägre grad förlorade i värde ej mindre som historiskt dokument än äfven som konstindustriell handelsvara. Detta emedan det vore så godt som omöjligt att laga eller afhjälpa skador på ett gammalt föremål utan att antingen tillföra det för detsamma alldeles främmande ämnen eller ock på detsamma utöfva ett mer eller mindre lindrigt våld, ofta nog båda sakkerna på en gång. Öfverallt gällde också den regeln bland dem, som museifackmässigt utbildat sig att vårda dylika föremål, att ej restaurera, utan koncentrera alla bemödanden på att behålla föremålen i det tillstånd, hvori de befunne sig.

I anslutning till hvad nämnden sålunda anfört och under framhållande af åtskilliga andra omständigheter, hvilka här icke torde behöfva omnämnas, afstyrkte nämnden det af kommittén framställda förslag om skadornas afhjälpan och en besiktning af sakkunnige före och efter denna procedur.

Ärendet föredrogs inför Kungl. Maj:t den 22 november 1907 af chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet *Hammar skjöld*, som därvid hemställde, det Kungl. Maj:t tacktes förklara hvad i ärendet förekommit ej föranleda annat yttrande, än att anteckning om det förändrade skick, hvori ifrågavarande föremål befunnit sig vid återställandet efter utlåningen till utställningen i Berlin, finge, sedan en af kommittén utsedd person fått tillfälle att å dess vägnar närvara och yttra sig, göras i ofvan berörda inventeringsinstrument, hvarvid uppkommen meningsskiljaktighet, som ej kunde häfvas, skulle anmärkas i ett protokoll, som skulle biläggas inventeringsinstrumentet och till hvilket däri skulle göras hänvisning. Denna hemställan, i hvilken statsrådets öfriga ledamöter förenade sig, blef af Kungl. Maj:t bifallen.

Af den ofvan lämnade redogörelsen torde till fullo framgå, att Kungl. Maj:ts ofvannämnda beslut att medgifva utlåning af ifrågavarande föremål från lifrustkammarens samlingar varit allt annat än välbetänkt. Det synes utskottet vara uppenbart, att en utlåning af svenska historiska föremål utom landets gränser icke bör ifrågakomma utan att särskildt talande skäl därför blifvit anförda. Detta var emellertid i förevarande fall ingalunda förhållandet. Tvärtom förelågo, enligt utskottets uppfattning, tungt vägande skäl mot ett bifall till ansökningsen. Den ifrågavarande utställningen var, såsom dess namn också angifver, icke någon historisk utställning, där det från

forskningssynpunkt kunde vara önskvärdt att jämväl vårt land representerades, utan en exposition af nutida handelsvaror af modern tillverkning, tillkommen för att höja intresset för idrotts- och turistlif. Att till en dylik, utom landet anordnad utställning utlåna oersättliga historiska och konstnärliga föremål, finner utskottet i hög grad olämpligt, och detta så mycket mera som Nordiska museets nämnd bestämdt afstyrkt en sådan utlåning under framhållande af den stora risk, som därmed vore förbunden. Att de flesta föremålen, under utlåningstiden åsamkades skador, rörande hvilkas omfattning och betydelse utskottet dock icke anser sig kunna afgifva något bestämdt omdöme, visar också tillfullo, att de af museinämnden uttalade betänkligheter mot utlåningen voro fullt befogade.

På grund af hvad sålunda anförts och då föredragande departementschefen, enligt utskottets uppfattning, vid ifrågavarande ärendes behandling icke ådagalagt nödig omsorg om staten tillhöriga historiskt värdefulla föremål, och då det är af vikt, att utlåning af dylika föremål från statens samlingar till utställningar af ofvannämnda eller därmed likartad natur icke vidare må ifrågakomma, har utskottet funnit sig böra hos Riksdagen göra anmälan mot föredragande departementschefen enligt § 107 regeringsformen.

7:o).

(Protokoll öfver ecklesiastikärenden den 26 juli 1907, N:o 24.)

Å kyrkostämma med Åkerby församling den 28 december 1906 valdes med slutna sedlar till skolrådsledamöter för fyra år J. E. Johansson i Sörby med 186 fyrk och E. Wahlström i Kroksta med 115 fyrk, den senare efter lottning med C. J. Hjelmstedt i Nyåker, hvilken jämväl erhölet 115 fyrk. Vid valet hade afgifvits 16 röstsedlar, hvaraf 13 förklarats ogiltiga, emedan å dem icke förefunnits anteckning om respektive röstandes fyrktal. Af de tre godkända röstsedlarna hade två, representerande tillhopa 186 fyrk, innehållit allenast ett namn, nämligen J. E. Johansson, och den tredje, med åtecknad röstvärde af 115 fyrk, innehållit namnen C. J. Hjelmstedt och E. Wahlström.

Öfver detta val besvarade sig folkskolläraren C. G. Forslund hos domkapitlet i Uppsala och anförde därvid följande: Enär, såsom ock af kyrkostämmans ordförande före valet tillkännagifvits, hvarje röstsedel skulle upptaga två namn, hade de två röstsedlar, som innehållit endast namnet J. E. Johansson, bort underkännas. I följd däraf och då blott en giltig röstsedel, upp-

tagande namnen C. J. Hjelmstedt och E. Wahlström, afgifvits, hade dessa två personer bort förklaras valda till skolrådsledamöter. Då så emellertid icke skett, yrkade klaganden, att domkapitlet måtte, med ändring af kyrkostämmans berörda beslut, förklara de två valsedlarna med allenast Johanssons namn ogiltiga, samt Hjelmstedt och Wahlström, som hvardera erhållit 115 röster, lagligen valda till ledamöter af församlingens skolråd.

Uti å kyrkostämma den 24 februari 1907 afgifven förklaring anförde församlingens icke klagande medlemmar följande: De 13 kasserade röstsedlarna med ett sammanlagdt röstvärde af 1,650 fyrk hade alla innehållit namnen J. E. Johansson i Sörby och C. J. Carlsson i Berga, hvilka alltså församlingens flertal önskat valda till skolrådsledamöter. Att berörda 13 röstsedlar icke varit åsatta det å dem belöpande fyrktal, hade berott därpå, att den person, som erhållit uppdrag att, då röstsedlarna efter upprop enligt vallängden afgåfves, förse dem med påteckning om fyrktal, af viss uppgifven anledning uraktlåtit detta. Enär valet till följd häraf måste anses olagligt, yrkades, att domkapitlet måtte upphäfva ifrågavarande valförrättning och förordna om nytt val eller ock ogilla de hos domkapitlet anförda besvären.

Uti afgifna påminnelser genmälde klaganden, att då de röstberättigade försummat att under valets fortgång framställa anmärkning däröfver, att stämmans ordförande icke låtit anteckna röstvärdet å valsedlarna, kunde nytt val icke ifrågakomma endast på grund däraf, att yrkande därom blifvit i förklaringarna framställt. Frågan om nytt vals hållande i förevarande fall kunde icke ens komma under ompröfning, enär sådant yrkande icke förekommit i besvären.

Genom utslag den 13 april 1907 utlät sig domkapitlet att, enär upplyst vore, att af de 16 vid ifrågavarande kyrkostämma aflämnade röstsedlar 13 icke blifvit godkända på den grund, att röstvärde icke åsatts desamma, men det lagligen tillkommit kyrkostämmans ordförande att hafva låtit verkställa sådan anteckning, och denne genom sin försummelse därutinnan alltså vållat, att större delen af de i kyrkostämman deltagande församlingsmedlemmarne ej fått utöfva sin rösträtt, ty och som vid sådant förhållande kyrkostämmobeslutet, i hvad det anginge J. E. Johanssons och E. Wahlströms val till skolrådsledamöter, måste anses ogiltigt, funne domkapitlet, som, då valet afsett tillsättning af två ledamöter i skolrådet, jämväl ansåge de tvenne valsedlar, å hvilka allenast ett namn upptagits, vara ogiltiga, de anförda besvären icke kunna föranleda till annan åtgärd,

än att öfverklagade kyrkostämmobeslutet, såsom icke i laga ordning tillkommet, undanröjdes, hvarjämte domkapitlet föreskref att, sedan domkapitlets utslag vunnit laga kraft eller, därest det blefve öfverklagadt, vederbörlig stadfästelse, nytt val skulle i behörig ordning anställas för utseende af två ledamöter i församlingens skolråd.

Öfver domkapitlets utslag besvärade sig Forslund hos Kungl. Maj:t. Inga andra besvär öfver ifrågavarande kyrkostämmobeslut hade blifvit anförda än de, som af klaganden ingifvits till domkapitlet. I dessa besvär hade icke yrkande på valets upphäfvande blifvit framställt, utan allenast anhållan om sådan rättelse i valet, att de röstsedlar, hvilka upptagit blott ett namn, måtte förklaras ogiltiga, samt att de personer, hilkas namn upptagits på den enda återstående lagliga valsedeln, måtte förklaras valda till skolrådsledamöter. Först i den öfver besvären afgifna förklaring hade af de icke klagande framställts begäran om nytt val, men gentemot dem hade valet så tillvida vunnit laga kraft, att de icke rätteligen kunnat göra framställning om annat än valets fastställande, för den händelse de icke velat instämma i besvären. Hur många röstande som deltagit i valet saknade all betydelse för frågans afgörande. På grund därav yrkade klaganden, att Kungl. Maj:t, måtte med upphäfvande af domkapitlets utslag, förklara Hjelmstedt och Wahlström lagligen valda till ledamöter af församlingens skolråd.

Uti å extra kyrkostämma den 26 maj 1907 öfver besvären afgifven förklaring hemställde församlingens icke klagande medlemmar, att Kungl. Maj:t måtte lämna besvären utan afseende, då valet måste anses olagligt på den grund, att största delen af de vid valet närvarande icke fått utföra dem tillkommande rösträtt. Mot detta kyrkostämmans beslut reserverade sig C. J. Hjelmstedt och E. Wahlström.

Domkapitlet i Uppsala anförde uti afgifven förklaring: Att rättvisan blifvit kränkt vid den ifrågavarande valförrättningen, låge i öppen dag. Utan det minsta förvållande från deras egen sida hade de flesta röstberättigade vid valet förlorat sin rösträtt. Skulle ett sådant val stadfästas, skulle det kunna hända, att en person, som hade i uppdrag att å valsedlarna påteckna de röstandes röstetal, genom att uraktlåta sådan påteckning eller blott delvis verkställa densamma, kunde komma att alldeles fördärfva ett val eller bestämma utgången helt och hållet mot församlingens önskan. Skulle rättelse af den uppenbara och till sin följd för församlingen öfverraskande och ödesdigra oriktighet, som vid det ifrågavarande valet ägt rum, icke kunna ske därför, att särskilda besvär öfver

valet i anledning af denna oriktighet icke blifvit anförda, utan missförhållandet endast blifvit påvisadt i förklaring öfver besvär, som anförts i anledning af en annan omständighet, som vid valet förekommit, syntes detta domkapitlet vara ett alltför strängt fasthållande af en form till förfång för den verkliga rättvisa, som i detta fall vore alldeles uppenbar. Domkapitlet hemställde därför, att Kungl. Maj:t måtte med ogillande af besvären, fastställa domkapitlets öfverklagade utslag.

I afgifna påminnelser anförde klaganden, bland annat, att då de i valet deltagande, som icke fått utöfva sin rösträtt, icke besvarat sig däröfver, måste de ovillkorligen anses hafva åtnöjt sig med berörda förhållande och på samma gång låtit valets utgång bero af återstående lagligen afgifna valsedlars innehåll, oafsedt dessas antal. För öfrigt hade, därest klaganden ej anført besvär öfver valet, andra personer blifvit skolrådsledamöter än de två, hvilkas namn upptagits på de många kasserade valsedlarna, i hvilket fall det af domkapitlet anmärkta missförhållande blifvit gällande.

Besvären föredrogos den 26 juli 1907 inför tillförordnad regering, bestående af hans excellens herr ministern för utrikes ärendena *Trolle*, statsrådet *Hederstierna*, som vid tiden för beslutets fattande var tillförordnad chef för ecklesiastikdepartementet, samt dåvarande statsråden *Tingsten* och *Dyrssen*; och enär klagan om upphäfvande af berörda kyrkostämmobeslut på den af domkapitlet anförda grund icke blifvit inom laga tid förd, samt domkapitlet vid sådant förhållande icke ägt att ingå i pröfning af berörda skäl för valets upphäfvande, ty och som, på sätt jämväl domkapitlet ansett, de två valsedlar, som innehållit endast namnet J. E. Johansson, vore, vid det förhållande, att förrättningen afsett val af två ledamöter i skolrådet, ogiltiga, alltså och då under sådana förhållanden giltiga röster afgifvits allenast å E. Wahlström och C. J. Hjelmstedt, fann kungl. regeringen på föredragandens hemställan skäligt att, med upphäfvande af domkapitlets utslag och ändring af ifrågavarande kyrkostämmobeslut, förklara, förutom Wahlström, Hjelmstedt vara i stället för J. E. Johansson vald till ledamot af församlingens skolråd.

Såsom af den ofvan lämnade redogörelse torde framgå, hvilat Kungl. Maj:ts ifrågavarande beslut på den principen, att yrkande, som framställles först uti öfver anförda besvär afgifven förklaring, icke kan till pröfning upptagas. Riktigheten af denna princip kan utskottet emellertid icke godkänna. En sådan princip tillämpning i mål af förevarande slag leder nämligen till den efter utskottets uppfattning synnerligen betänkliga konse-

kvensen, att personer, som äro nöjda med ett vals utgång, detta oaktadt i många fall skulle blifva nödsakade att öfver valförrättningen anföra besvär.

Orimligheten af denna konsekvens torde klart framgå af följande exempel. Vid en valförrättning hafva afgifvits 10,000 röster å A och 9,000 å B. Ehuru 2,000 röster af hvardera gruppen varit kassabla, hafva samtliga dock blifvit godkända och A förklarats vald med 10,000 röster. Öfver valets utgång besvara sig B:s anhängare under yrkande, att de å A afgifna 2,000 rösterna måtte kasseras och B förklaras vald med ett röstetal af 9,000 röster. Uti öfver besvären afgifven förklaring framställa då A:s anhängare det yrkandet att, därest de å A afgifna 2,000 rösterna förklaras ogiltiga, jämväl de å B afgifna 2,000 med fel behäftade röster måtte kasseras och A trots de anförda besvären förklaras vald med ett röstetal af 8,000 röster. Med tillämpning af ofvannämnda princip skulle utgången af besvären blifva att, då det af A:s anhängare framställda yrkandet icke kan till pröfning upptagas, B förklaras vald med ett röstetal af 9,000 röster. För att trygga sig mot en sådan eventualitet skulle således de, som röstat å A, vara nödsakade att, ehuru de äro nöjda med valets utgång, besvara sig under yrkande att, därest besvär komme att anföras öfver A:s val på den grund att 2,000 å honom afgifna röster rätteligen bort kasseras, jämväl 2,000 å B afgifna med fel behäftade röster måtte förklaras ogiltiga.

Att tillämpningen af en till dylika konsekvenser ledande princip måste betecknas såsom ett utslag af en allt för långt drifven formalism, torde icke kunna bestridas. Att densamma fått göra sig gällande i den administrativa rättsskipningen, finner utskottet så mycket mer anmärkningsvärdt som en alldeles motsatt princip finnes stadgad med afseende å rättegångsmål. Uti 25 kap. 7 § rättegångsbalken stadgas nämligen att, ändå att part ej fullföljt talan mot underrätts utslag, äger han att till bemötande af vederparts ändringssökande påkalla pröfning af beslut i fråga, som rättegången rör och ej må genom särskild klagan fullföljas.

På grund af hvad utskottet sålunda anført och då det är af vikt att merberörda princip icke må vinna häfd i den administrativa rättsskipningen, har utskottet funnit förevarande ärende vara af beskaffenhet, att anmälan därom bör göras hos Riksdagen enligt § 107 regeringsformen.

Stockholm den 11 maj 1908.

På utskottets vägnar:

HUGO BLOMBERG.

Reservationer:

A) vid punkten 1:o af utskottets memorial:

af herrar *Blomberg, Behm, Säve, Östberg, Nyström och Strömberg*, hvilka ansett den i punkten 1:o här ofvan omförmälda regeringsåtgärd icke vara af beskaffenhet, att den bort föranleda utskottet att därom hos Riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen;

af herr *Berger*, som anført:

»Sedan rådstufvurätten i Umeå på åtal af stadsfiskalen därstädes dömt ryttmästaren Henriques att böta 10 kronor, för det han den 28 januari 1903 i egenkap af befälhafvare för en trupp skulle ha vållattrafikhinder istaden, undanröjde Svea hofrätt detta rådstufvurättens beslut samt förklarade målet tillhöra krigsdomstols pröfning. Därefter blef Henriques icke vid sådan domstol tilltalad för hvad stadsfiskalen vid rådstufvurätten lagt honom till last. Vid detta förhållande lærer det skäligen kunna antagas, att Henriques varit i sin goda rätt, då han vidtog de ifrågakomna åtgärder, hvilka ansetts hafva vållat trafikhinder, samt att Henriques följaktligen icke gjort sig skyldig till den omstämda förseelsen. Ett sådant antagande motsäges icke af den omständigheten, att vederbörande stadsfiskal icke i berörda mål förpliktades att godtgöra Henriques hans rättegångskostnad, utan Henriques själf fick vidkännas densamma.

Då det vid rådstufvurätten anhängiggjorda åtalet drabbat Henriques för militära anordningar, som han under tjänstens utöfning vidtagit, samt åtalet, på sätt ofvan omförmälts, kan antagas hafva varit obefogadt, har jag ansett den föredragande departementschefens hemställan, att Kungl. Maj:t täcktes af statsmedel bevilja Henriques godtgörelse för hans berörda rättegångskostnad, icke vara af sådan beskaffenhet, att utskottet bort härom hos Riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen;»

af herrar *Uppström, Clason och Sjöholm*, hvilka förenat sig i denna herr Bergers reservation;

B) vid punkten 2:o af utskottets memorial:

af herrar *Behm, Säve, Östberg, Strömberg, von Geijer och Sandén*, som ansett den i punkten 2:o omförmälda regeringsåtgärd icke vara af be-

skaffenhet, att den bort föranleda utskottet att därom hos Riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen;

C) *vid punkten 3:o af utskottets memorial:*

af herrar *Blomberg, Clason* och *Strömberg*, som ansett den i punkten 3:o omförmälda regeringsåtgärd icke vara af beskaffenhet, att den bort föranleda utskottet att därom hos Riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen;

D) *vid punkten 4:o af utskottets memorial:*

af herrar *Blomberg, Behm, Säve, Östberg, Clason, Sjöholm, Nyström* och *von Geijer*, hvilka ansett den i punkten 4:o omförmälda regeringsåtgärd icke vara af beskaffenhet, att den bort föranleda utskottet att därom hos Riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen;

E) *vid punkten 5:o af utskottets memorial:*

af herrar *Blomberg, Säve, Uppström, Strömberg* och *von Mentzer*, som ansett den i punkten 5:o omförmälda regeringsåtgärd icke vara af beskaffenhet, att den bort föranleda utskottet att därom hos Riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen;

af herrar *Beckman, Staaff* och *Kvarnzelius*;

af herr *Centerwall*, som yttrat:

»Visserligen finner jag vederbörande föredragandes tillstyrkan till beslutet angående namnet »Timmele» anmärkningsvärd, och ett dylikt förfarande bör ej för framtiden upprepas, men i anseende till sakens ringa betydelsehet anser jag ej, att den behöft göras till föremål för anmälan enligt § 107 regeringsformen»;

F) *vid punkten 6:o af utskottets memorial:*

af herrar *Blomberg, Säve, Östberg, Berger, Uppström, Clason, Nyström* och *Strömberg*, hvilka ansett den i punkten 6:o omförmälda regeringsåtgärd icke vara af beskaffenhet, att den bort föranleda utskottet att därom hos Riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen;

G) *vid punkten 7:o af utskottets memorial:*

af herrar *Blomberg, Behm, Säve* och *Östberg*, hvilka ansett den i punkten 7:o omförmälda regeringsåtgärd icke vara af beskaffenhet, att den bort

föranleda utskottet att därom hos Riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen;

af herr *Clason*, som anfört:

»Ehuru jag lika med utskottets majoritet, anser den i målet tillämpade principen kunna leda till betänkliga konsekvenser, har jag dock ej kunnat deltaga i den nu framställda anmärkningen, enär högsta domstolen i utslag af den 26 november 1901 [Nytt juridiskt Arkiv, 1901, sid. 539 ff.] stadfäst ett af Kungl. Maj:ts befallningshafvande fällt utslag, hvarigenom förklarats, att vissa, först uti en öfver anförda besvär afgifven förklaring framställda yrkanden icke upptagits till pröfning.»

af herr *Uppström* mot utskottets motivering;

H) a) af herr *Staaff*, med hvilken herrar friherre *Bonde* och *Kvarnzelius* stämt, som anfört:

(Protokoll öfver justitieärenden den 22 mars 1907, n:r 7.)

Beväringssmannen vid X regemente B. ställdes den 15 september 1906 inför regementets krigsrätt, anmäld för vägran att åtlyda förmans honom i tjänsten gifna befallning samt för hot mot förman.

Soldaten V. hade i egenskap af halftroppchef den 14 september 1906, under det kompaniet haft rengöring i sin barack, gifvit B. order att bära ut och piska en med annan tjänstgöring upptagen kamrats sängkläder. B., som enligt egen utsago hållit på att piska sina egna sängkläder, hade svarat: »det kan väl 108 E. göra» samt icke åtlydt befallningen. En stund efteråt hade V. tillsagt B. att sopa halftroppens förläggingsrum. B. hade emellertid svarat »nej det bryr jag mig icke om, det får du göra själf». I sammanhang härmed hade B. fällt en del hotfulla och föraktfulla yttranden, sådana som »förr eller senare skall du nog få igen härför, om inte annat så ska vi väl träffas på något annat ställe», att »B. skulle klämma V.» och »likare skomakarpojkar har jag laskat än sådana där immergubbar». Sistnämnda yttrande hade enligt V:s utsago fällts i kompaniets närvaro och åstadkommit förargelse för V. B. hade också förebrått V., att han blifvit så viktig.

B. var född år 1883, son till en grufarbetare och dennes hustru samt ogift. Han hade haft tjänst såsom dräng och hade förut icke varit för brott tilltalad. I rapporten hade uppgifvits, att han under hela mötet varit motsträfvig och tjurig.

Krigsrätten i sitt utslag den 15 september 1906 fällde, under åberopande af §§ 84 och 90 i strafflagen för krigsmakten den 7 oktober 1881, B. att för vägran att fullgöra hvad förman honom under tjänstens utöfning befallt, undergå fängelsestraff i sex månader samt för det B. utfarit i hotfullt och föraktfullt yttrande mot förman, hvilket skett i kompaniets närvaro och åstadkommit förargelse, hållas till fängelse i fyra månader eller att för ifrågavarande förseelser i ena bot undergå fängelsestraff i tio månader.

B. började den 2 november 1906 aftjäna sitt straff, som skulle sluta den 2 september 1907.

B:s föräldrar ingingo med underdånig ansökning, att Kungl. Maj:t måtte af nåd nedsätta straffet till det lägsta möjliga. B. hade ej haft medel till eller förstått att öfverklaga utslaget.

B. förklarade sig villig emottaga den för honom sökta nåden.

B., som var frisk och fullt arbetsför, hade under fängelsetiden icke gifvit anledning till anmärkning mot sitt uppförande.

Både fängelsedirektören och fängelsepredikanten ansågo, att B., ställd på fri fot, skulle komma att iakttaga ett godt uppförande.

Fångvårdsstyrelsen hemställde, huruvida icke omständigheterna i målet måtte föranleda någon afkortning i det ådömda straffet.

Öfver ansökningen hade afgifvits yttrande af högsta domstolen och hade därvid med afseende å förekomna omständigheter justitieråden Huss, Thollander och Sundberg tillstyrkt, att Kungl. Maj:t måtte af nåd förskona B. från vidare fängelsestraff, hvaremot justitieråden Wijkander och Quensel funnit anledning ej förekomma att tillstyrka bifall till ansökningen.

Ärendet föredrogs inför Kungl. Maj:t den 22 mars 1907 af chefen för justitiedepartementet, statsrådet Albert Petersson, i närvaro af justitieråden Huss och Thollander och åberopade härvid dessa, hvad de jämte justitierådet Sundberg i högsta domstolen tillstyrkt. Föredraganden, med hvilken statsrådets öfriga ledamöter förenade sig, hemställde, att Kungl. Maj:t tacktes gilla, hvad justitieråden Wijkander och Quensel yttrat. Denna hemställan blef af Kungl. Maj:t bifallen.

Såsom af ofvanstående redogörelse framgår, blef beväringssmannen B. dömd för två förseelser, dels för vägran att åtlyda hvad förman under tjänstens utöfning honom befallt enligt 84 § strafflagen för krigsmakten till sex månaders fängelse och dels för hotfullt och föraktfullt yttrande mot förman enligt 90 § samma lag till fyra månaders fängelse. Straffskalan i 84 §:s andra moment, hvarom här är fråga, omfattar från och med en månads fängelse

till och med straffarbete i högst två år, dock att, därest den brottslige tillhör manskapet och omständigheterna äro synnerligen mildrande, han må beläggas med disciplinstraff. Straffskalan i 90 §:s första moment senare punkten, som här är tillämplig, är, därest den förolämpade är officer eller underofficer, fängelse från och med en månad till och med två år och, om jämväl den förolämpade hörer till manskapet, fängelse från och med en månad till och med ett år, dock att, där omständigheterna äro synnerligen mildrande, det må dömas till disciplinstraff.

Beträffande vägran att åtlyda förman må erinras, att man vid straffs utmätande torde böra taga hänsyn väsentligen till tre omständigheter, nämligen dels hvilken grad den förman innehar, som gifvit befallningen (lagrummet afser nämligen olydnad mot förman alltifrån halftroppchef ända till högste befälhafvare), dels befallningens innehåll och dels de omständigheter, under hvilka lydnadsvägran sker. I detta fall var förmannen halftroppchef, således den allra lägsta förmansgraden, befallningen afsåg icke någon rent militär åtgärd och omständigheterna voro icke sådana, att olydnaden kunde väcka särskild förargelse. Man torde vid sådant förhållande med allt skäl kunna anse, att det af krigsrätten valda straffet var afsevärdt högre än nödvändigt.

Äfven för förseelsen mot 90 § synes straffet väl högt tilltaget — en tredjedel af det högst tillåtna — då man betänker, att jämväl härvidlag den öfverordnades grad måste spela synnerligen stor roll.

Då härtill kommer, att B:s uppförande i fängelset, där han aftjänat mer än fyra och en half månader af straffet, varit godt, och att fängvårdsmyndigheternas utlåtande voro afgjort gynsamma, synes det som om nedläggning af straffet i nådeväg skulle varit på sin plats. Så hafva ock tre justitieråd ansett, hvilka tillstyrkt omedelbar benådning.

Hvad föredraganden angår, borde han hafva känt sig särskildt uppfordrad att i detta fall tillstyrka lindring i straffet. Han hade nämligen redan långt förut tillrådt Konungen att till högsta domstolen remittera ett förslag till ny strafflag för krigsmakten, i hvilket förslag det ena af de två lagrum, som i målet tillämpats, undergått en ganska afsevärd förändring. Under det att nu gällande lag bestämmer straffet för vägran af lydnad på sätt ofvan sagts, innehåller förslaget, att straffet skall kunna höjas till två års straffarbete allenast i det fall, att lydnadsvägran äger rum inför samlad trupp. I annat fall är maximum allenast hälften eller ett års straffarbete. Hade denna nya straffskala kunnat tillämpas å den ifrågavarande förseelsen, borde

sålunda äfven med den stränghet, som krigsrätten tillämpar, ett väsentligen mindre straff hafva ädömts — måhända tre månaders fängelse.

Då Riksdagen bestämdt uttalat sig för krigslagarnes humanisering, då förslag till en krigslag utarbetats af en parlamentarisk kommitté, hvilket förslag, bland annat, innehöll den mildring i straff för lydnadsvägran, hvarom nyss talats, och då föredraganden genom remissen till högsta domstolen anslutit sig till kommitténs förslag i denna del, vill det synas klart, att han också bort i förevarande nådemål handla i öfverensstämmelse med den mildare uppfattningen.

Enär det synes mig af stor vikt, att den nu gällande militära strafflagens verkningar i de enskilda fallen mildras genom utöfning af den kungliga nåderätten i de fall, då strafflagen uppenbart är onödigt hård, och då jämväl majoriteten af högsta domstolens ledamöter tillstyrkt nåd samt föredraganden, så vidt jag kan finna, endast genom att åsidosätta sin egen i förslaget uttryckta åsikt kunnat afstyrka sådan, har jag ansett detta ärende vara af beskaffenhet att jämlikt § 107 regeringsformen böra för Riksdagen anmälas.

b) af herr *Centerwall*, som anförde:

(Protokoll öfver civilärenden den 4 december 1907, n:o 5.)

Enligt ofvan nämnda protokoll har till generalpostdirektör på statsrådets tillstyrkan blifvit utnämnd samma dag från sitt förut innehafvande statsrådsämbete entledigade statsrådet A. J. Juhlin.

Generalpostdirektören Juhlin har före sitt utnämmande till statsråd icke förvaltat någon administrativ beställning i rikets tjänst, som kunnat göra honom särskildt ägnad för hans nuvarande maktpåliggande ämbete, vid hvars återbesättande andra särdeles lämpliga personer synas hafva kunnat komma i åtanke.

Enligt mitt förmenande böra s. k. reträttplatser för afgående eller afgångna regeringsmedlemmar ej ifrågakomma annat än undantagsvis, antingen såsom fortsättning å en genom statsrådsbefattningen afbruten ämbetsbana eller då det, på grund af objektiva skäl, kan antagas, att vederbörande är särskildt förtjänt och skickad att erhålla den s. k. reträttplatsen.

Det kan invändas, att utnämningsfrågor ej i allmänhet äro lämpliga föremål för konstitutionsutskottets anmärkningar och anmälningar, och med-

gifvas måste, att utskottet bör utöfva sin, enligt min uppfattning, obestriddliga rätt därutinnan endast i särskilda fall, som varit ägnade att tilldraga sig allmänna uppmärksamhet eller gälla en viktig principfråga, såsom det förevarande, där regeringsformens uttryckliga föreskrift om förtjänst och skicklighet såsom enda befodringsgrunder uppenbarligen åsidosatts för beredande af s. k. reträttplats åt en afgången regeringsmedlem. En liknande uppfattning, som den af mig nu uttalade, har gjorts gällande år 1891 af ett enhälligt konstitutionsutskott och i reservationer hafva dylika anmärkningar framställts flera gånger under senare tider, bland annat, af S. A. Hedin och af sedermera statsrådet D. G. Restadius.

På ofvan anförda skäl kan jag ej finna annat än att i ofvan angifna protokoll innefattade rådslag *ej* uteslutande fäst afseende vid förtjänst och skicklighet, utan andra för regeringsformens föreskrifter främmande hänsyn härutinnan möjligen hafva fått göra sig gällande, hvadan ifrågavarande regeringsärendet synts mig vara af beskaffenhet att, i enlighet med därom inom utskottet framställt yrkande, böra hos Riksdagen anmälas.

af herrar af *Callerholm*, *Beckman* och *Ericsson* i Vallsta, hvilka för-
enat sig i denna herr Centerwalls reservation.

c) af herr *Staaff*, med hvilken herrar af *Callerholm*, *Beckman*, *Ericsson* i Vallsta, friherre *Bonde*, *Centerwall* och *Kvarnzelius* instämt, som anförde:

(Protokoll öfver civilärenden för den 31 december 1907, n:o 73, och protokoll öfver finansärenden för samma dag, n:o 42).

Uti det betänkande angående förändrad organisation af järnvägsstyrelsen och därunder lydande förvaltningar, som den 8 mars 1907 afgafs af den för ändamålet tillsatta kommitté, föreslogos flera viktiga förändringar angående sättet för verkställande af granskning af järnvägsförvaltningen.

Kommitén ansåg nämligen, att denna granskning borde skärpas, så att den komme att afse jämväl de egentliga förvaltningsåtgärderna, men att å andra sidan dels vid bedömandet af de anmärkningar, till hvilka granskningen kunnat gifva anledning, i främsta rummet borde pröfvas, huruvida de i hvarje särskildt fall utgifna medlen blifvit på ett klokt sätt använda, dels ock sådan befogenhet gifvas den pröfvande myndigheten,

att utgifter, som haft fog för sig, icke föranledde ersättningsskyldighet endast på formella skäl.

För åstadkommandet af en sådan granskning af förvaltningen föreslog kommittén anordnandet af en särskild öfverrevision, bestående af tre af Kungl. Maj:t för hvarje år utsedda, utom järnvägsförvaltningen stående erfarna och praktiska män, af hvilka åtminstone en borde vara tekniskt bildad. Öfverrevisorerna, som skulle äga att för den formella granskningen af styrelsens räkenskaper utse särskilda siffergranskare såsom biträden, skulle verkställa en sådan granskning af järnvägsförvaltningen, företrädesvis af styrelsens förvaltning, som ofvan omförmälts. Därvid skulle öfverrevisorerna bedöma icke endast om utgifterna och de vidtagna åtgärderna varit formellt riktiga, utan framför allt om de varit lämpliga och afpassade efter förhållandena, och på denna pröfning skulle bero den åtgärd, som från öfverrevisorernas sida kunde komma att vidtagas beträffande de utgifter eller åtgärder i öfrigt, mot hvilka öfverrevisorerna ansett sig böra framställa anmärkning. Sålunda skulle öfverrevisorerna till kammarrättens afgörande öfverlämna de anmärkningar beträffande utbetalningar eller åtgärder, hvilka enligt öfverrevisorernas mening icke endast varit formellt oriktiga utan äfven ådagalade sådant oförstånd och försumlighet, att vederbörande borde ersätta det utgifna beloppet. Funne öfverrevisorerna en åtgärd visserligen vara formellt riktig men dock oklok eller opraktisk, skulle öfverrevisorerna äga att anmäla densamma till Kungl. Maj:ts pröfning, för så vidt frågan icke vore af mera underordnad betydelse, då öfverrevisorerna endast behöfde fästa järnvägsstyrelsens uppmärksamhet därå.

Linjemyndigheternas räkenskaper och förvaltning skulle undergå formell granskning på sätt hittills skett af styrelsens revisionskontor. Åt järnvägsstyrelsen borde inrymmas befogenhet att vid pröfningen af revisionskontorets anmärkningar afgöra, huruvida den anmärkta utgiften eller åtgärden varit nyttig och klok, med rätt för styrelsen att ogilla anmärkningen, äfven om den måste från rent formell synpunkt anses vara befogad. Därjämte borde styrelsen bemyndigas att vid godkännande af anmärkning bestämma, huruvida vederbörande borde åläggas att återbetala det anmärkta beloppet eller att endast utgifva anmärkningsprovision. Utom den mera rent formella granskning, som verkställdes af revisionskontoret, ansåg kommittén, att linjemyndigheternas förvaltning borde undergå jämväl saklig granskning, och att för sådant ändamål samtliga räkenskapshandlingar efter granskningen af revisionskontoret borde för-

delas mellan de olika afdelningarna inom styrelsen för att å vederbörande byråer genomgå och granskas från fackmässig synpunkt. Öfverrevisorerna skulle naturligtvis äga att granska jämväl linjemyndigheternas räkenskaper och förvaltning, men antog kommittén, att deras befattning därmed hufvudsakligen skulle komma att afse granskning af styrelsens beslut i anledning af de framställda revisionsanmärkningarna samt en eller annan särskild åtgärd eller särskildt beslut.

Kammarrätten skulle enligt kommitténs förslag i fråga om järnvägsförvaltningen blifva icke granskande utan endast dömande myndighet.

Uti öfver kommitténs förslag afgifvet underdånigt utlåtande tillstyrkte järnvägsstyrelsen bifall till de af kommittén föreslagna förändringar i fråga om granskningen af järnvägsförvaltningen.

Kammarrätten, som jämväl afgaf underdånigt utlåtande i anledning af organisationskommitténs förslag beträffande sättet för granskning af järnvägsförvaltningen, framhöll, hurusom det framginge af hvad kommittén anført rörande den föreslagna öfverrevisionen, att kommittén tänkt sig såsom öfverrevisorer verkligt framstående affärsmän, som befunne sig midt uppe i affärslifvet. En sådan affärsman kunde dock svårligen antagas äga tid att verkställa en granskning af ifrågavarande förvaltning, åtminstone icke i den omfattning, som af kommittén tänkts, så mycket mindre som den egentliga revisionen skulle äga rum under en jämförelsevis kort tid. Det för öfverrevisor föreslagna arfvodet, 2,500 kronor, stode ej heller i rätt förhållande till de anspråk, som personer med de af kommittén önskade kvalifikationerna plägade ställa på vederlag för sitt arbete. Dessutom måste öfverrevisorerna antagas sakna erforderlig författningskunskap samt vana vid och intresse för författningstolkning för att kunna verkställa den mödosamma och tidsödande kontrollen å medelförvaltningens författningsenlighet.

Kammarrätten ville dock gärna tro, att öfverrevisionen kunde komma att göra nytta, dock endast under förutsättning att den finge koncentrera sin verksamhet på bedömandet af järnvägsförvaltningen ur synpunkten af dess praktiska klokhet och ändamålsenlighet.

Kontrollen å medelförvaltningens författningsenlighet ansåg kammarrätten fortfarande böra tillkomma kammarrättens revision. Blotta tillvaron af en i detalj gående, vaken och energisk revision, yttrade kammarrätten, måste vara ägnad att utöfva en hälsosam inverkan på de

myndigheter, som voro underkastade dess kontroll. För bibehållandet af kammarrättens granskningsplikt i angifna afseendet talade därjämte det förhållandet, att det funnes åtskilliga allmänna föreskrifter, som vore gemensamma för hela eller större delen af statsförvaltningen, såsom bestämmelserna angående villkoren för åtnjutande af ordinarie löneförmåner och dyrortstillägg samt gällande resereglemente. För bevarande af enhetligheten i tillämpningen af dessa föreskrifter syntes den befintliga, för hela statsförvaltningen gemensamma revisionen böra bibehållas.

Kammarrätten ansåg sig icke kunna tillstyrka, att granskningen af linjemyndigheternas förvaltning skulle förbehållas styrelsen genom dess revisionskontor och byråer. Därigenom skulle nämligen kunna inträffa, att hos linjemyndigheterna med styrelsens goda minne kunde opåtaladt tillämpas en författningstolkning samt förvaltningsgrundsatser, som, tillämpade hos styrelsen, kunde hafva underkänts af vederbörande kontrollerande myndigheter. Granskningsplikten borde därför för såväl den föreslagna öfverrevisionen som kammarrättens revision gälla äfven linjemyndigheterna.

Anmärkningar, som kunde komma att framställas af kammarrättens revision eller af öfverrevisorerna vid siffergranskningen, ansåg kammarrätten böra anhängiggöras hos kammarrätten, öfverrevisorernas anmärkningar rörande förvaltningsåtgärdernas ändamålsenlighet hos Kungl. Maj:t.

Beträffande kommitténs förslag i hvad det afsåg att utgifter, som haft fog för sig, icke skulle föranleda ersättningsskyldighet endast på formella skäl anfördes i utlåtandet, att kammarrätten ej ville hafva sagdt, att icke redogöraransvaret, sådant det utbildat sig, vore onödigt strängt och särskildt, när fråga vore om så stor medelförvaltning, som den hvilken vore järnvägsstyrelsen och dess underlydande organ anförtrodd, borde något mildras. Kammarrätten hölle emellertid före att, om, såsom kammarrätten gärna ville medgifva, styrelsen borde hafva större handlingsfrihet, sådan borde beredas snarare genom eftergifvande af de i detalj gående föreskrifter, som nu bunde styrelsens händer, än genom medgifvande af rätt för styrelsen att utan fruktan för efterräkning åsidosätta gällande föreskrifter. Genom den af kommittén föreslagna ökade handlingsfriheten för järnvägsmyndigheterna skulle säkerligen anledningen till många anmärkningar bortfalla. Men detta ändamål kunde befordras äfven genom andra åtgärder i syfte att lösa band, som hämmade styrelsens verksamhet, såsom förbudet att använda järnvägsmedel för en del oförutsedda utgifter exempelvis bestridande af så kallade representationskostnader. Tvister

mellan kammarrättens revision och vederbörande myndigheter kunde t. ex. i sådant fall, som nämnts, lätteligen förekommas genom att till myndighetens förfogande ställdes för ändamålet ett särskildt anslag.

Kammarrätten anförde vidare, att författningsöfverträdelse understundom kunde begås under sådana omständigheter, att någon egentlig skuld ej kunde tillvitas vederbörande. Den dömande myndigheten borde äga befogenhet att i sådana fall på grund af särskilda omständigheter antingen befria vederbörande från annan ersättningsskyldighet än utgifvande af anmärkningsprovision eller ock i ett eller annat undantagsfall helt och hållet befria från ersättningsplikt.

På grund af hvad kammarrätten sålunda anført, ansåg kammarrätten, att granskningen af järnvägsförvaltningen borde ordnas så, att kontrollen å författningsenligheten af järnvägsstyrelsens och linjemyndigheternas medelförvaltning skulle såsom hittills åligga kammarrättens revision med befogenhet för denna att jämväl utöfva kontroll å förvaltningen i öfrigt. En särskild öfverrevision, ordnad på sätt af kommittén föreslagits, skulle hafva till åliggande att granska såväl järnvägsstyrelsens som ock linjemyndigheternas förvaltning, utom hvad anginge sifferrevision å de senares räkenskaper samt granskning af medelförvaltningens författningsenlighet, dock med befogenhet för revisionen att äfven i dessa afseenden granska järnvägsförvaltningen. Hos kammarrätten skulle anhängiggöras dess revisions af granskningen föranledda anmärkningar äfvensom öfverrevisorernas anmärkningar, som afsåge siffergranskningen eller ginge ut på att förvaltningsåtgärd skulle vara författningsstridig, men i andra fall skulle öfverrevisorerna hafva att framställa anmärkning hos Kungl. Maj:t, där de ej funne saken kunna bero därvid, att styrelsens uppmärksamhet fästes på den förmenta oriktigheten i dess eller dess underordnades handlingssätt. Vid pröfning af anmärkningsmål skulle vederbörande dömande myndighet äga att, äfven i fall, då utbetalning eller annan förvaltningsåtgärd befunnes författningsstridig, med afseende å särskilda omständigheter i målet antingen befria vederbörande från annan ersättningsskyldighet än utgifvande af anmärkningsprovision eller ock i enstaka undantagsfall eftergifva ersättningsanspråket i dess helhet.

Tre af kammarrättens ledamöter afgåfvo särskildt yttrande. Reservanterna, som funne nyttan af den föreslagna öfverrevisionen mycket tvifvelaktig, ifrågasatte särskildt lämpligheten däraf, att öfverrevisorerna skulle, såsom föreslagits, i vissa fall anhängiggöra talan hos kammarrätten. Riktigast syntes det reservanterna vara, att öfverrevisorerna allenast

hos Kungl. Maj:t gjorde de framställningar, till hvilka de funne sig befo-
gade.

Det förefölle därjämte enligt reservanternas mening önskvärdt och
lämpligt, att all sifferrevision såväl af järnvägsstyrelsens som af linjemyn-
digheternas räkenskaper skedde på ett ställe vare sig hos järnvägsstyrel-
sen eller kammarrättens revision.

Beträffande förslaget, i hvad det afsåg en ändring af uppbördsmäns
och redogörares ansvarighet, funne reservanterna en sådan djupgående änd-
ring icke böra vidtagas utan en allsidig pröfning af hela frågan. Om en
ändring skulle ske, borde denna gifvetvis gälla äfven andra områden än
järnvägsförvaltningen.

Vid 1907 års riksdag framlade Kungl. Maj:t proposition till Riks-
dagen angående ändrad organisation af järnvägsstyrelsen med underly-
dande förvaltningar. Ut i sitt vid frågans anmälan inför Kungl. Maj:t till
statsrådsprotokollet afgifna yttrande anförde föredragande departements-
chefen, dåvarande statsrådet Juhlin beträffande kommitténs förslag i fråga
om granskningen af järnvägsförvaltningen följande:

»Det torde icke kunna förnekas, att granskningen af järnvägsför-
valtningen med de betydliga ekonomiska värden, som där handhafvas,
borde mer, än hvad som nu äger rum, äfven afse de egentliga förvaltnings-
åtgärderna och det sätt, hvarpå statens järnvägar från ekonomisk och
praktisk synpunkt skötas. Särskildt om, såsom jag ärnar föreslå, järn-
vägsstyrelsen och distriktsförvaltningarna i en del frågor tillerkännes
större handlingsfrihet än hittills, torde behovet af en dylik saklig revi-
sion träda än mera i dagen. En öfverrevision, anordnad i hufvudsaklig
öfverensstämmelse med hvad kommittén föreslagit, skulle säkerligen i så-
dant afseende blifva till ej ringa gagn, och jag anser mig därför böra
tillstyrka, att en sådan revision kommer till stånd.

Att däremot, såsom kommittén hemställer, kammarrättens gransknings-
plikt skulle helt bortfalla, kan jag icke för närvarande tillråda. Om större
handlingsfrihet kommer att medgifvas styrelsen och befattningshafvare
inom järnvägsförvaltningen, lärer för öfrigt till stor del bortfalla anled-
ningen till den bundenhet af formella hänsyn och fruktan för ekonomisk
efterräkning, som till verkets förfång säges hafva där gjort sig gällande.
Denna fråga har dessutom betydlig räckvidd och bör lämpligen pröfvas
först i samband med fråga om förändrad granskning jämväl af andra
statens ekonomiska förvaltningar. Den af kammarrätten framkastade tan-

ken om förändrade bestämmelser rörande uppbördsmäns och redogörarens ansvarighet har jag ej heller i detta sammanhang ansett mig böra upptaga.

Med den af mig nu förordade anordningen om bibehållandet af kammarrättens granskningsplikt lära de ifrågasatta siffergranskarna, som skulle biträda öfverrevisorerna, icke behöfva ifrågakomma.»

Uti sitt i anledning af propositionen afgifna utlåtande yttrade sig statsutskottet icke särskildt angående sättet för granskningen af järnvägsförvaltningen. Utskottet anförde endast:

»Hvad i öfriga här ofvan ej vidrörda delar departementsschefen till statsrådsprotokollet anført eller Kungl. Maj:t föreslagit har utskottet ej funnit gifva anledning till anmärkning eller erinran.»

Uti sin skrifvelse till Kungl. Maj:t yttrade sig Riksdagen icke heller i vidsträcktare mån i förevarande ämne.

Sedan Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 5 juli 1907, bland annat, anbefallt järnvägsstyrelsen att utarbета och till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till ny instruktion för styrelsen med underlydande förvaltningar, öfverlämnade järnvägsstyrelsen med underdånig skrifvelse den 22 november 1907 förslag till dylik instruktion. Afdelningarna 4 och 10 af instruktionsförslaget innehöllo bestämmelser angående revisionen af järnvägsförvaltningen. Rörande dessa delar af förslaget anförde järnvägsstyrelsen i sin underdåniga skrifvelse följande.

Beträffande afdelningarna 4 och 10 funnes till dem icke någon motsvarighet i nuvarande instruktionen. Bestämmelserna i dessa afdelningar grundade sig på organisationskommitténs förslag med de väsentliga förändringar däri, som föranledts af hänsyn till de erinringar mot kommitténs förslag, hvilka framställets af kammarrätten.

Revisionen af statens järnvägars räkenskaper och förvaltning vore enligt förslaget afsedd att ordnas sålunda, att, hvad först ränge styrelsens räkenskaper och förvaltning, den rena siffergranskningen skulle fortfarande som hittills hufvudsakligast verkställas af styrelsens revisionskontor. Granskningen för utrönande af medelförvaltningens författningensenlighet skulle företrädesvis verkställas af kammarrätten och granskningen för bedömandet företrädesvis af lämpligheten af de af styrelsen gjorda utbetalningarna och erlagda prisen samt ändamålsenligheten af de vidtagna förvaltningsåtgärderna — styrelsen skulle vilja benämna denna art af granskning den sakliga granskningen — skulle ombesörjas af de tre af Kungl. Maj:t utsedda öfverrevisorerna.

I fråga om distriktsmyndigheternas räkenskaper och förvaltning skulle siffergranskningen verkställas företrädesvis af styrelsens revisionskontor, granskningen för bedömandet af medelförvaltningens författningsenlighet företrädesvis såväl af styrelsens revisionskontor som af kammarrätten samt den sakliga granskningen företrädesvis dels å styrelsens byråer och dels af öfverrevisorerna, i den mån dessa finna sådant behöfligt eller lämpligt. För hvar och en af de granskande myndigheterna hade på detta sätt angifvits ett visst område, inom hvilket dess granskande verksamhet hufvudsakligen skulle röra sig, med rätt gifvetvis för denna myndighet att framställa anmärkningar jämväl i andra afseenden än de, som företrädesvis fölle inom dess verksamhetsområde. I fråga om granskningen af distriktsmyndigheternas förvaltning hade det icke kunnat undvikas, att dubbelarbete så till vida skulle äga rum, att granskningen för utrönandet af författningsenligheten af de gjorda utbetalningarne och i öfrigt vidtagna förvaltningsåtgärderna skulle komma att verkställas såväl af kammarrätten som af styrelsens revisionskontor. Det torde emellertid vara synnerligen lämpligt att åtminstone det stora flertalet af de anmärkningar, som i nu angifna afseende kunde komma att göras gällande, framställdes inom styrelsen och af styrelsen pröfvades, så mycket hellre som det gifvetvis måste vara af vikt, att afgörandet af dessa frågor så mycket som möjligt skedde snabbt och icke kräfde den långa tidsutdräkt, som ett afgörande af kammarrätten erfordrade.

Beträffande behandlingen af de anmärkningar, som uti de olika ofvan angifna afseendena kunde komma att framställas, hade i hufvudsak följts organisationskommitténs förslag.

Rörande den befogenhet, som vid pröfningen af anmärkningarna borde tillkomma den pröfvande myndigheten jämväl i de fall, då denna vore kammarrätten eller styrelsen, hade i instruktionsförslaget i fråga om styrelsen följts kommitténs förslag med de jämkningar däri, som föreslagits af kammarrätten. Den pröfvande myndigheten skulle således tilläggas befogenhet att äfven i fall, då utbetalning eller förvaltningsåtgärd befunnas författningsstridig, med afseende å särskilda omständigheter i målet antingen befria vederbörande redogörare från annan ersättningsskyldighet än utgifvande af anmärkningsprovision eller ock undantagsvis eftergifva ersättningsanspråket i dess helhet och alltså äga att bedöma anmärkt utbetalning eller förvaltningsåtgärd med hänsyn i främsta rummet till dess ändamålsenlighet.

Enligt samma grundsatser, som nu angifvits rörande de trafikerade

järnvägarna, skulle granskningen jämväl af statens järnvägsbyggnaders räkenskaper och förvaltning enligt instruktionsförslaget ordnas.

Såsom af det nu anförda framgått, erfordrades för vinnande af enhetlighet och likformighet, att ändringar vidtoges jämväl i de bestämmelser, som gällde rörande såväl granskningen genom kammarrättens revisionsafdelning af statens trafikerade järnvägars och statens järnvägsbyggnaders räkenskaper och förvaltning som ock kammarrättens pröfning af de därvid framställda anmärkningarna. Äfven i ett annat afseende än som hittills berörts, syntes sådan ändring vara erforderlig. I instruktionsförslaget ifrågasattes nämligen, att öfverrevisorerna skulle äga befogenhet att rörande utbetalning eller förvaltningsåtgärd, som öfverrevisorerna funne författningsstridig, därå fästa kammarrättens revisionsafdelnings uppmärksamhet, för så vidt de ej funne sig böra i anledning af angifna förhållandet själfva anhängiggöra talan i kammarrätten. Sistnämnda stadgande hade tillkommit för att bereda öfverrevisorerna säkerhet för att en af dem gjord anmärkning verkligen skulle komma att underställas kammarrättens pröfning. Stadgandet syntes emellertid, såsom nyss nämndes, kräfva en ändring i kammarrättens instruktion.

Med stöd af hvad styrelsen sålunda anført hemställde styrelsen i underdånighet, det Kungl. Maj:t tacktes fastställa det af styrelsen ingifna instruktionsförslaget att träda i kraft med ingången af år 1908, afvensom att Kungl. Maj:t i sammanhang därmed tacktes, bland annat,

dels förklara, att Kungl. Maj:ts nådiga instruktion för järnvägsstyrelsen med underlydande distriktsförvaltningar den 15 oktober 1897 med däri sedermera vidtagna förändringar skulle upphöra att vara gällande från och med den dag, den nya instruktionen trädde i kraft,

dels förordna om sådan förändring af bestämmelserna i kungl. kungörelsen den 22 januari 1897 angående tiden för aflämnande till kammarrätten af de räkenskaper, hvilka hos kammarrätten borde undergå granskning, att den tid, inom hvilken statens trafikerade järnvägars och statens järnvägsbyggnaders räkenskapshandlingar skulle vara aflämnade till kammarrätten, bestämdes till utgången af oktober månad året näst efter det år, som räkenskapshandlingarna afsåge; med föreskrift tillika att denna bestämmelse skulle första gången tillämpas i afseende å räkenskapshandlingarna för år 1908;

dels ock beträffande behandlingen inom kammarrätten af de anmärkningar, som uppkommit vid granskning af statens trafikerade järnvägars och statens järnvägsbyggnaders räkenskaper och förvaltning samt beträff-

fande den granskning af nämnda räkenskaper och förvaltning, som verkställdes af kammarrättens revisionsafdelning, förordna,

att de för granskning af statens trafikerade järnvägars och statens järnvägsbyggnaders räkenskaper och förvaltning utsedda öfverrevisorerna skulle äga att, där de därtill funne skäl, i kammarrätten anhängiggöra talan i anledning af anmärkning, som af dem framställts vid den af dem verkställda granskningen;

att den granskning af nyssnämnda räkenskaper och förvaltning, som verkställdes af kammarrättens revisionsafdelning, företrädesvis skulle afse författningsenligheten af gjord utbetalning eller eljest vidtagen förvaltningsåtgärd, samt

att kammarrätten vid pröfning af anmärkning, som framställts vid granskning af ifrågavarande räkenskaper och förvaltning finge, äfven i fall då utbetalning eller förvaltningsåtgärd befunnes författningsstridig, med afseende å särskilda omständigheter i målet antingen befria vederbörande redogörare från annan ersättningsskyldighet än utgifvande af anmärkningsprovision eller ock undantagsvis eftergifva ersättningsanspråket i dess helhet.

Ärendet föredrogs inför Kungl. Maj:t den 31 december 1907 af chefen för civildepartementet, statsrådet grefve *Hamilton*, som därvid hemställde, att Kungl. Maj:t måtte förordna, att nådig instruktion för järnvägsstyrelsen med underlydande förvaltningar af den lydelse, bilaga till statsrådsprotokollet utvisade, skulle i vanlig ordning utfärdas. Denna hemställan, i hvilken statsrådets öfriga ledamöter förenade sig, blef af Kungl. Maj:t bifallen.

Afdelningarna 4 och 10, uti den sålunda beslutade nya instruktionen, äro af följande lydelse:

4. Revision af järnvägsstyrelsens förvaltning.

§ 25.

För granskningen af statens trafikerade järnvägar samt statens järnvägsbyggnaders räkenskaper och förvaltning förordnar Kungl. Maj:t årligen tre öfverrevisorer, af hvilka åtminstone en skall vara tekniskt bildad.

§ 26.

Öfverrevisorerna skola granska järnvägsstyrelsens räkenskaper och kontrollera förvaltningen företrädesvis för bedömandet af lämpligheten af de

af styrelsen gjorda utbetalningar och erlagda pris samt ändamålsenligheten af de af styrelsen i öfrigt vidtagna förvaltningsåtgärder. För sådant ändamål skola öfverrevisorerna bland annat granska det sätt, på hvilket upphandlingar verkställts, undersöka anledningen till att större anslag öfverskridits, pröfva, om organisationsformen i ett eller annat afseende fungerat mindre väl, taga kännedom om, huru ändrade tåganordningar och införandet af nya typer i fråga om den rullande materielen verkat, samt i öfrigt efterse, om järnvägsförvaltningens ekonomiska resultat blifvit hvad det bort vara. Anmärkning, som öfverrevisorerna anse sig böra framställa uti nu angifna hänseende, skall underställas Kungl. Maj:ts pröfning, för så vidt öfverrevisorerna icke finna saken kunna bero därvid, att styrelsens uppmärksamhet fästes därå.

Akta öfverrevisorerna lämpligt verkställa siffergranskning och finnes därvid anledning till anmärkning, eller anse öfverrevisorerna utbetalning eller förvaltningsåtgärd, som föranledt utbetalning, vara författningsstridig, äga öfverrevisorerna att därå fästa kammarrättens revisionsafdelnings uppmärksamhet, där öfverrevisorerna ej finna sig böra i anledning af anmärkta förhållandet själfva anhängiggöra talan i kammarrätten.

§ 27.

Öfver den af öfverrevisorerna verkställda granskningen skola öfverrevisorerna till Kungl. Maj:t afgifva berättelse, hvilken skall innehålla, förutom ett allmänt omdöme rörande styrelsens förvaltning i dess helhet, jämväl meddelande om de olika åtgärder från öfverrevisorernas sida, till hvilka granskningen gifvit anledning.

§ 28.

Öfverrevisorerna, hvilka jämväl under det år, granskningen afser, skola söka att i den omfattning, sådant kan finnas lämpligt, följa förvaltningens gång, skola efter årsbokslutets verkställande företaga den slutliga revisionen, hvilken därefter skall vara afslutad så tidigt, att öfverrevisorerna före utgången af september månad näst efter det år, granskningen afser, kunna hafva till Kungl. Maj:t afgifvit den i § 27 omnämnda berättelsen.

§ 29.

För granskningens verkställande äga öfverrevisorerna att få till sig utlämnade icke blott samtliga styrelsens räkenskapshandlingar, protokoll samt akter med koncept och kopior till utgående skrivelser utan äfven kostnadsförslag, ritningar och andra för granskningen erforderliga handlingar.

§ 30.

Den hufvudsakliga siffergranskningen af styrelsens räkenskaper med tillhörande verifikationer verkställas å styrelsens revisionskontor.

10. Revision af distriktsmyndigheternas förvaltning.

§ 93.

Å järnvägsstyrelsens revisionskontor siffergranskas distriktens räkenskaper med tillhörande verifikationer samt kontrolleras författningsenligheten af de gjorda utbetalningarna och af de förvaltningsåtgärder, som föranlett desamma.

§ 94.

Sedan distriktens räkenskapshandlingar å revisionskontoret granskats på sätt i § 93 sägs, skola de å de olika, i arbetsordningen bestämda byråerna inom styrelsen undergå ytterligare granskning för vinnande af kontroll å såväl ändamålsenligheten af gjorda utbetalningar och af de förvaltningsåtgärder, som föranlett dessa, som ock lämpligheten af erlagda pris.

§ 95.

Anmärkning, som framställts vid den å revisionskontoret eller å styrelsens byråer verkställda granskningen af distriktens räkenskapshandlingar, pröfvas af styrelsen, därvid styrelsen har att bedöma anmärkt utbetalning eller förvaltningsåtgärd med hänsyn i främsta rummet till dess lämplighet samt äger att, äfven i fall då utbetalning eller förvaltningsåtgärd finnes författningsstridig, med afseende å särskilda omständigheter

i målet antingen befria vederbörande redogörare från annan ersättnings-skyldighet än utgifvande af anmärkningsprovision eller ock undantagsvis eftergifva ersättningsanspråket i dess helhet.

§ 96.

Öfverrevisorerna skola upptaga till bedömande styrelsens beslut i anledning af de anmärkningar, som framställts vid den å revisionskontoret och å styrelsens byråer verkställda granskningen af distriktens räkenskaphandlingar. Har styrelsen ogillat anmärkning, som öfverrevisorerna finna befogad, eller befriat vederbörande redogörare från ersättningsskyldighet, där sådan enligt öfverrevisorernas mening bort åligga honom, äga dessa att därå fästa kammarrättens revisionsafdelnings uppmärksamhet, för så vidt de ej finna sig böra i anledning af angifna förhållandet själfva anhängiggöra talan i kammarrätten. Har styrelsen ogillat anmärkning mot utbetalning eller förvaltningsåtgärd, som öfverrevisorerna finna olämplig eller mindre ändamålsenlig, hafva dessa att anmäla förhållandet hos Kungl. Maj:t, där de icke finna saken kunna bero därvid, att styrelsens uppmärksamhet fästes därå.

Öfverrevisorerna äga att jämväl omedelbart granska distriktens räkenskaper och kontrollera distriktsmyndigheternas förvaltning, för hvilket ändamål öfverrevisorerna äga att, i den mån de anse sådant behöfligt, infordra distriktens räkenskapshandlingar, distriktsförvaltningarnas protokoll, akter med koncept och kopior till skrivelser, som utgått från distriktsmyndighet, samt kostnadsförslag, ritningar och andra handlingar, som kunna finnas erforderliga för granskningens verkställande.

Beträffande anmärkning, som af öfverrevisorerna framställts vid granskning af distriktens räkenskaper och förvaltning, gäller hvad i § 26 är sagdt om anmärkning, som af öfverrevisorerna framställts vid granskning af styrelsens räkenskaper och förvaltning; och skall, på sätt i § 27 stadgas, åtgärd, som af öfverrevisorerna vidtagits i anledning af dylik anmärkning, omförmälas i öfverrevisorernas berättelse.

§ 97.

Hvad här ofvan i §§ 93—96 är sagdt om revision af distriktsmyndigheternas förvaltning gäller i tillämpliga delar jämväl om kontroll öfver förvaltningen af centralverkstaden.

§ 98.

Statens järnvägsbyggnaders å arbetslinjen förda räkenskaper med tillhörande verifikationer undergå på sätt, styrelsen närmare bestämmer, sådana olika slag af granskning, som i §§ 93 och 94 omförmålas.

Anmärkning, som därvid framställts, pröfvas af styrelsen, i enlighet med hvad i § 95 sägs om anmärkning mot distriktens räkenskapshandlingar; och gäller, hvad i § 96 stadgas angående öfverrevisorernas befattning med distriktsräkenskapen och distriktsmyndigheternas förvaltning, i tillämpliga delar jämväl om järnvägsbyggnadernas å arbetslinjen förda räkenskaper och linjebefälets förvaltning.

Järnvägsstyrelsens ofvannämnda skrifvelse af den 22 november 1907 i hvad densamma afsåge behandlingen af anmärkningar uppkomna vid granskning af statens trafikerade järnvägars och statens järnvägsbyggnaders räkenskaper och förvaltning samt tiden för aflämnande till kammarrätten af nämnda räkenskaper föredrogs inför Kungl. Maj:t den 31 december 1907 af chefen för finansdepartementet, statsrådet *Swartz*, efter gemensam beredning med chefen för civildepartementet.

På statsrådets tillstyrkan förordnade Kungl. Maj:t:

a) att de för granskning af statens trafikerade järnvägars och statens järnvägsbyggnaders räkenskaper och förvaltning utsedda öfverrevisorer skulle äga att, där de funne skäl föreligga hos kammarrätten anhängigöra talan i anledning af anmärkning, som af dem framställts vid den af dem verkställda granskningen;

att den granskning af nyssnämnda räkenskaper och förvaltning, som verkställdes af kammarrättens revisionsafdelning, företrädesvis skulle afse författningsenligheten af gjord utbetalning eller eljest vidtagen förvaltningsåtgärd; samt

att kammarrätten vid pröfning af anmärkning, som framställts vid granskning af ifrågavarande räkenskaper och förvaltning, ägde att, äfven i de fall, då utbetalning eller förvaltningsåtgärd befunnes författningsstridig, med afseende å särskilda omständigheter i målet antingen befria vederbörande redogörare från annan ersättningsskyldighet än utgifvande af anmärkningsprovision eller ock undantagsvis eftergifva ersättningsanspråket i dess helhet,

b) att kungörelse angående ändring af nådiga kungörelsen den 22 januari 1897 angående tiden för aflämnande till kammarrätten af de rä-

kenskaper, hvilka hos kammarrätten böra undergå granskning, skulle i vanlig ordning utfärdas, så lydande, som bilaga till statsrådsprotokollet utvisade.

I Riksdagen har mer än en gång Kungl. Maj:ts befogenhet att i anmärkningsmål efterskänka obehörigen utbetalda belopp blifvit starkt ifrågasatt. I förevarande ärende behöfver man emellertid icke sysselsätta sig med spörsmålet, huruvida Kungl. Maj:t är därtill befogad eller ej. Äfven om en sådan befogenhet erkännes, äro Kungl. Maj:ts ifrågavarande beslut synnerligen anmärkningsvärda.

För det första har Kungl. Maj:t nämligen i detta fall tillerkänt sig själf en vida större makt än någonsin kan försvaras. Ty äfven de, som bestämdast sökt häfda, att en administrativt-ekonomisk »nåderätt», lagligen förefinnes, hafva dock alltid velat begränsa denna till att gälla allenast sådana utgifter, som varit hänförliga till Kungl. Maj:ts enrådiga beslutande-rätt, men däremot betonat, att lika litet som Kungl. Maj:t får direkt besluta en utgift, som strider mot af Riksdagen gifna föreskrifter eller fastställda grunder, lika litet får Kungl. Maj:t, sedan en sådan utgift af underordnad myndighet gjorts, efterskänka beloppet. Men i förevarande ärenden har Kungl. Maj:t bemyndigat såväl järnvägsstyrelsen som kammarrätten att efterskänka belopp äfven i mål af nyssnämnda beskaffenhet. På annat sätt kan icke det vidsträckta uttrycket: »äfven i fall» då utbetalning eller förvaltningsåtgärd befinnes författningsstridig tolkas. Skulle meningen hafva varit att åt myndigheterna öfverlåta efterskänk-ningsrätt allenast i sådana mål, där en af Kungl. Maj:t utan någon medverkan af Riksdagen utfärdad författning blifvit öfverträdd, måste detta tydligen hafva utsagts. Med nuvarande lydelse är dörren öppnad för underordnade myndigheter att i efterskänkningssväg sätta sig öfver af Riksdagen fattade beslut. Detta är grundlagsstridigt.

Men alldeles oafsedt att beslutet sålunda träder Riksdagens rätt för nära, synes detsamma hvila på principer, som icke kunna godkännas. Det kan nämligen icke vara riktigt, att Kungl. Maj:t till underordnad myndighet delegerar den ekonomiska nåderätt, som Kungl. Maj:t må anses äga. I det underdåniga betänkande om inrättande af en administrativ högsta domstol eller regeringsrätt, som utarbetats af landshöfdingen Hj. Hammarskjöld, finnes (sid. 182) följande uttalande: »Den nu lämnade öfversiktliga redogörelsen för faktiskt förekommande administrativa besvärsmål bekräftar uppenbarligen omöjligheten däraf, att till en admini-

strativ högsta domstol öfverlämnas alla besvärsmål i sin helhet. Till en början är det sålunda klart, att frågor om dispens från gällande författningar eller om en s. k. administrativ nådeakt fortfarande måste vara förbehållna regeringens afgörande; motsatsen skulle innebära, att åt den administrativa högsta domstolen anförtroddes en del af regeringsmakten, och att sålunda vid sidan om den parlamentariskt ansvariga regeringen inrättades en annan, hvars ansvar åtminstone i hufvudsak blefve allenast juridiskt. Det kan utan vidare anses stå fast, att en administrativ domstols uppgift såsom högsta instans endast kan ligga i tillämpningen af gällande föreskrifter. Ansökningar om dispens eller nåd måste således äfven efter en administrativ högsta domstols inrättande slutligen prövas af Kungl. Maj:ts i statsrådet.»¹ Den grundsats, som i detta uttalande erhållit en så skarp och klar formulering, synes mig obestriddig. Men kan icke administrativ nåderätt öfverlåtas ens åt regeringsrätten, lär det väl vara påtagligt, att den ännu mindre kan öfverlåtas till underordnade myndigheter. I detta sammanhang må erinras, att i den kungl. propositionen om regeringsrätt ej finnes med ett ord antydtt, att föredraganden, chefen för justitiedepartementet, och det öfriga statsrådet, skulle intaga en annan ståndpunkt än den, som författaren till nyssnämnda betänkande intagit. Tvärtom vill det af det propositionen bifogade förslaget till lag om regeringsrätten tydligt framgå, att icke någon tanke funnits på att regeringsrätten skulle äga utöfva någon sådan rätt, hvarom här är tal. Regeringsrätten skulle således icke äga att, i händelse besvär anfördes hos regeringsrätten öfver ett kammarrättens utslag i sådant mål, hvarom här är fråga, upptaga det samma i samma omfång som den underordnade myndigheten. Huru denna motsägelse skall lösas, då det blifver fråga om att antaga det nu allenast till påseende framlagda förslaget, är mig obekant.

Att den genom Kungl. Maj:ts beslut åt kammarrätten och järnvägsstyrelsen uppdragna maktfullkomlighet kan innebära stor våda, vill jag nu med några ord visa. Därest de järnvägsstyrelsen underlydande förvaltningsmyndigheterna utbetala löneförmåner i strid med de af Riksdagen fastställda grunder, skulle styrelsen kunna efter lämplighetsgrunder efterskänka de för högt utbetalda beloppen och öfverrevisorerna kunde på grund af den befogenhet instruktionen gifver dem, med gillande af styrelsens åsikt, underlåta att därom göra anmärkning. Därest utbetalningar skedde utöfver de belopp, hvartill ingångna kontrakt förplikta,

¹ Kursiveringen gjord af reservanten.

likaså. Och det är att märka, att ingen gräns finnes satt för storleken af de belopp, som sålunda skulle kunna få efterskänkas.

Och om man äfven ej utan skäl torde kunna antaga, att något mindre fara föreligger i fråga om kammarrättens utöfning af sin befogenhet, kan man dock aldrig frånse, att en så stor maktfullkomlighet lätteligen frestar till missbruk, där ej nödig kontroll förefinnes.

Och därmed kommer jag till en för beslutets rätta bedömande synnerligen viktig omständighet. I sådana fall, där underordnade myndigheter, i händelse de utöfva dem tillerkända befogenheter på ett oriktigt sätt, kunna förvänta att rättelse i besvärsväg sökes, minskas faran af att göra dessa befogenheter omfattande. Men i förevarande fall är det uppenbart, att ingen hämsko af sådan art förefinnes. Endast i de undantagsfall, att anmärkaren äfven förlorat sin provision, kunna besvär ifrågakomma. I alla andra fall — d. v. s. det långt öfvervägande flertalet — kunna besvär icke förekomma, då ingen intresserad part finnes.

Då genom det sätt, hvarpå nu ifrågavarande ärenden behandlats, sålunda tillämpningen af den administrativt-ekonomiska nådemakt, som må tillkomma Kungl. Maj:t, i strid mot riktiga styrelsegrundsatser uppdragits åt underordnad myndighet och detta i sådan form, att Riksdagens grundlagsenliga rätt i afseende å statsutgifterna blifvit åsidosatt, hafva vi ansett att anmärkning enligt § 107 regeringsformen bort framställas mot föredragande statsråden grefve Hamilton och Swartz.

af herr *Jansson*, som instämt i denna reservations syfte;

d) af herr *Staaß*, med hvilken herrar *Beckman* och *von Schéele* instämt, som anført:

(Protokoll öfver ecklesiastikärenden den 21 februari 1908, n:o 74)

Sveriges Centralförening för idrottens främjande hemställde i underdånig ansökan, som inkom till Kungl Maj:t i januari månad 1907, att Kungl. Maj:t täcktes medgifva sökanden att, sedan lotteriet för Dramatiska teatern i januari 1909 upphört, få anordna ett penningelotteri, afsedt att lämna en behållning af 1,600,000 kronor, hvaraf 500,000 kronor skulle tillfalla Svenska Gymnastik- och Idrottsföreningarnas Riksförbund och återstoden, 1,100,000, kronor Centralföreningen.

Till stöd för ansökningen anfördes följande. Idrottens betydelse så-

som ett medel till vårt folks höjande i fysisk och andlig kraft hade under det senaste årtiondet allt starkare framträd, i samma mån som idrotten vunnit utveckling. I de större kulturländerna, där mycken omvårdnad ägnades idrotten, och där betydande årliga anslag af stat och kommun ställdes till idrottens förfogande, hade man hållit före, att ett folks idrottslif till en viss grad vore en mätare på dess lifskraft.

Lyckades man bringa håg och lust för idrott ända därhän, att ungt folk hellre sökte nöje och förströelse på idrotts- och lekplatser än på de förlusteställen, där såväl moral som hälsa och ekonomi sattes på spel, så blefve icke blott den individuella utan ock den nationella vinsten betydande.

Sveriges Centralförening för idrottens främjande hade därför gjort till sin uppgift att söka sprida idrotten i vida kretsar inom landet till alla samhällslager och med tillämpning af de många olika idrottsgrenar, som förefunnes, och hvilka kunde lämpas efter individernas olika yrken, ålder och skaplynne. Att noggrant uppgifva antalet på de mer eller mindre aktiva utöfvarne af idrott inom landet låter sig för närvarande icke göra. Dock torde siffran uppgå till minst 100,000.

Genom ett allmännares öfvande af idrott skulle, enligt erfarenheten från andra land, nationens allmänna kraft höjas, den nationella andan stärkas, individens karaktär göras fastare och fosterlandskänslan mer levande.

Genom att anordna regelbundet återkommande nationalfester, som erhålla sin kärna uti idrottsöfningar och klokt ledda idrottstävlingar, skapades en idé, ett mål, kring hvilket hela folkets intressen borde kunna samlas. Vid dylika nationalfester, därvid det gällde att aflägga prof på hälsa, uthållighet, kraft och handlingsfärdighet, frammanades därjämte de egenskaper, som kräfdes till fosterlandets försvar. Att en sådan hela folkets väckelse vore möjlig, därpå hade de »Nordiska Spelen» lämnat otvetydiga bevis.

Jämte förverkligandet af denna idé hade Centralföreningen gjort till sin uppgift att tillse, det Sverige värdigt måtte blifva representeradt i utlandet vid de tillfällen, då vårt land inbjödes att deltaga i gymnastiska och idrottsliga uppvisningar eller tävlingar eller där det kunde gälla att framvisa vår ståndpunkt på den fysiska utbildningens område i jämförelse med andra kulturfolk och ville styrelsen härvid erinra om Sveriges framgångsrika deltagande i senaste olympiska spel i Aten.

Då alltså nya idrottsgrenar bildades inom landet och då dessa till öfvervägande antal komme att utgöras af obemedlade unga män, kräfdes materiell hjälp långt utöfver de tillgångar, hvilka dittills af Centralföreningen ensamt genom medlemsavgifter eller frivilliga gåfvor kunnat disponeras.

Centralföreningen hade såsom sin närmaste uppgift satt sig före förnämligast att sörja för anläggandet af sådana allmänna idrotts- och lekplatser rundt om i landet, hvarförutan idrott och lek ej kunde trifvas och utvecklas. Men denna viktiga och svårlösta uppgift kräde rätt betydande summor för att kunna nöjaktigt genomföras.

Vid Centralföreningens sida stode sedan år 1903 Svenska Gymnastik- och Idrottsföreningarnas Riksförbund, hvars uppgift vore att i de svenska idrottsföreningarnas verksamhet leda och undervisa om de olika idrotternas rätta utöfvande, i hvilket syfte ett stort antal reglementen och handböcker utgifvits af riksförbundet; vidare att sporra till fortsatt och förkofradt arbete genom att anställa gemensamma möten för täflingar och uppvisningar.

Riksförbundet räknar för närvarande inom sig 250 föreningar, spridda öfver hela landet. Dess mångsidiga verksamhet belyses däraf, att förbundet på såväl särskilda sektioner som länsförbund med cirka 20,000 aktiva medlemmar uppmärksammar följande i landet utöfvade slag af idrott: allmän idrott och atletik, skridskoåkning och annan isidrott, skidloppning, simning, rodd, kanotsegling, velocipedåkning, fotboll och hockey, golf och park samt gymnastik och fäktning.

Centralföreningens och Riksförbundets mål vore dock först och sist fosterländskt och dess omsorg gällde hela folket.

Styrelsen angaf vidare vissa villkor, under hvilka den tänkt sig, att lotteriet skulle äga rum. Bland dessa behöfver här blott nämnas, att lotter skulle få försäljas till sammanlagdt belopp af 8,000,000 kronor.

Vid ansökningen fanns fogad en bilaga, hvari en redogörelse lämnades öfver de hufvudsakliga grunder, efter hvilka de belopp, som, därest lotteriet beviljades, skulle komma att tillfalla Centralföreningen och Riksförbundet, skulle tillgodogöras idrotten.

Endast räkntan skulle därtill användas och beräknades årligen följande belopp för Centralföreningens verksamhet:

1. För spridande af kunskap om idrott och dess rätta utöfvande genom utgifvande af idrottslitteratur och anordnande af föredrag	Kr. 5,000
2. Anordnande af de hvart fjärde år återkommande vinter-idrottsfester och täflingar, som sammanfattas i de »Nordiska spelen»	» 5,000
3. Understödjande af enskilda föreningar i deras idrottsliga verksamhet	» 2,000
4. Understödjande dels af enskilda personer, dels af hela korporationer att, då så pröfvas lämpligt, deltaga uti kongresser, uppvisningar och täflingar i utlandet samt i allmänhet medverka till att Sverige vid liknande tillfällen må varda värdigt representeradt.....	» 8,000
5. Planläggande och så långt tillgångarna medgifva bestridande af kostnaderna för anläggandet af lek- och idrottsplatser rundt om i landet.....	» 20,000
6. Anställande af aflönade ledare af lek och idrott för att på sakkunnigt sätt få öfningarna i gång.....	» 5,000
<hr/> S:a Kr. 45,000	

Därjämte skulle det blifva föreningens uppgift att lösa den viktiga frågan om gymnastikbyggnaders anskaffande för de frivilliga gymnastikföreningarna; men som härför fordrades ett större belopp på en gång, vore det föreningens mening att i händelse besparingar å ofvanstående poster kunde göras, afsätta dessa till en byggnadsfond.

Hyra af expeditionslokaler, arvoden, tjänstemannaaflöningar, expeditionskostnader m. m. skulle som dittills beräknas att täckas af frivilliga gåfvor och ledamotsafgifter.

För Riksförbundets verksamhet skulle årligen beräknas följande belopp:	
Utgifter för Riksförbundets kansli i Stockholm	Kr. 3,500
Administration och förvaltning af 15 specialförbund inom idrotten (Riksförbundets idrottslektioner).....	» 7,500
Administration och förvaltning af länsförbunden (distriktsförbunden)	» 3,600
Utgifvande af idrottsregler, bestämmelser om täflingars afhållande, amatörbestämmelser, föreningsstadgar m. m., m. m.	» 3,200
Utgifvande af årsboken	» 1,500
Utgifter för idrottsmärket	» 700
<hr/> S:a Kr. 20,000	

Öfver ansökningen infortrade Kungl. Maj:t direktionens öfver kungl. gymnastiska Centralinstitutet utlåtande.

Direktionen, hvilken icke fann sig böra till bedömande upptaga frågan, huruvida en sådan undantagsåtgärd som anordnande af ett penningelotteri, hvaraf vinsten skulle användas för idrottens befrämjande, borde i nåder medgifvas, förklarade sig anse idrott, rätt ledd och rätt öfvad, vara till synnerligt gagn för ungdomens uppfostran och att ansträngningarna för dess utveckling sålunda vore väl förtjänta af att kraftigt understödjas.

Ledamöterna af direktionen, lektor Sixten v. Friesen och professor J. E. Johansson hänvisade emellertid till de afvikande meningar, som de till protokollet uttalat. Af detsamma inhämtas, att lektor von Friesen velat ha antecknadt, att han vidhölle sin till direktionens protokoll den 29 april 1901 i liknande ärende uttalade mening, nämligen »att Direktionen bort på det lifligaste afstyrka den underdåniga ansökan, enär ett i och för sig godt och fosterländskt ändamål icke borde främjas genom medel, som verka i motsatt riktning mot detta mål, såsom förhållandet är med penningelotterier, hvilka verka till sänkande af moralen och skadande af karaktären». Och professor J. E. Johansson hade velat hafva till protokoll antecknadt »att han ansåge det olämpligt att för idrottens utveckling — ett mål, som närmast afser ungdomens uppfostran — tillgripa ett sådant medel som ett penningelotteri, hvilket i uppfostringshänseende visat sig hafva en mycket ogynnsam verkan, och som i själfva verket innebure ett utnyttjande af okunnighet och osundt vinstbegär hos en del samhällsmedlemmar».

Ärendet föredrogs inför Kungl. Maj:t den 21 februari 1908 af chefen för ecklesiastikdepartementet statsrådet Hammarskjöld, som därvid hemställde att ansökningen måtte afslås. Med föredraganden förenade sig statsråden Hederstierna och Roos, hvaremot öfriga vid tillfället närvarande statsråd nämligen deras excellenser statsminister Lindman, ministern för utrikes ärendena Trolle samt statsråden Albert Petersson, Alfred Petersson, greve Hamilton, greve Ehrensvärd och Malm tillstyrkte bifall till ansökningen med vissa ändringar och tillägg. Kungl. Maj:t fattade beslut i enlighet med de tillstyrkande statsrådets hemställan.

Med afseende å statsmakernas hittillsvarande uppfattning i fråga om penningelotterier tillåter jag mig erinra: att i kungl. förordningen angående förbud mot lotterier m. m. den 6 augusti 1881 penningelotterier äro för-

bjudna, att denna förordning i själfva verket endast är en förändrad upplaga af dittills gällande förordning af den 21 mars 1844, hvilken i sin ordning var framkallad af en skrifvelse från Rikets Ständer, däri lotteriets skadlighet framhålles i följande kraftiga ordalag: »det kan icke förbises, att lotterier af hvad beskaffenhet de vara må, äro att anse såsom de mest äfventyrliga spel, enär därtill icke erfordras den ringaste skicklighet, utan spelets utgång endast beror af lyckan; hoppet att kunna för en lägre penningeinsats göra en betydlig vinst, föranleder ofta äfven helt och hållet obemedlade personer att på lotterispel uppoffra penningetillgångar, nödvändiga för fyllandet af egna och icke sällan deras familjers oundgängligaste behof; erfarenheten har jämväl ådagalagt, att vid enskilda lotterier svek och bedrägerier understundom äga rum oftast på det sätt, att den oredlige är oåtkomlig för lagen»; att Riksdagen sedermera icke uttryckt någon förändrad mening i afseende å lotterier; att då fråga år 1904 uppstod att anordna ett lotteri, hvaraf vinsten skulle användas till upprätthållande af verksamheten vid de genom medel ur konung Oscar II:s jubileumsfond inrättade s. k. folksanatorierna, detta väckte en sådan storm af indignation inom Riksdagen, att massmotioner väcktes i Riksdagens båda kamrar om anslags beviljande, under villkor att intet lotteri för ändamålet finge äga rum, hvilket ock blef Riksdagens beslut; samt att Kungl. Maj:t väl beviljat tillstånd till åtskilliga penningelotterier, men att detta väckt skarpt ogillande på åtskilliga håll inom Riksdagen, och att det numera vill synas som om såväl anhängare som motståndare af ett permanent statslotteri vore motståndare till s. k. licenslotterier.

Mot detta sista slags lotterier har gjorts gällande bl. a., att det icke är lätt att med rättvisa bedöma, hvilka särskilda ändamål äro så behjärtansvärda, att de framför andra böra uppmuntras genom lotteritillstånd. Detta bebestyrkes i hög grad genom en jämförelse mellan Kungl. Maj:ts beslut i nu förevarande ärende med Kungl. Maj:ts under samma dag fattade beslut rörande fyra andra ansökningar om tillstånd till anordnande af lotterier, nämligen dels för upprättande af en teater i Malmö, dels för en byggnad åt akademiska föreningen i Lund, dels till förmån för en »Linnéfond» (för vetenskapliga skrifter utgifvande), dels slutligen för uppförande af en allmän svensk säng-, idrotts- och kongresshall. Dessa ansökningar blefvo samtliga afslagna.

Att idrottens främjande är af mycket stor betydelse är jag den siste att förneka. Men det torde vara svårt att påstå, att de afslagna ansökningarna afsågo ändamål, som gifvetvis borde ställas efter idrottens upp-

muntran. Och tager man hänsyn till möjligheten att utan lotteri vinna understöd för det ena eller andra ändamålet synes i allt fall den gynnade sökanden stå i en obetingadt förmånligare ställning än de öfriga sökandena. Senaste berättelsen öfver centralföreningens verksamhet utvisade sålunda, att föreningen ägde en behållning af öfver 100,000 kronor — onekligen en lysande ställning för en enskild förening och onekligen ett talande bevis för att frikostigt understöd på enskild väg står denna förening till buds.

Det är emellertid framför allt ur principiell synpunkt som denna sak bör ses. Och har jag då ifrågavarande regeringsåtgärd enligt min mening är egnad att motverka en sund och fruktbringande folkuppfostran, ansett att anmärkning enligt § 107 regeringsformen bort af utskottet framställas mot de ledamöter af statsrådet, som tillstyrkt åtgärden.

af herr *Centerwall*, som anförde:

»Ehuru *icke* principiell motståndare mot ett statslotteri, anser jag dock, att s. k. licenslotterier ej böra förekomma, hvadan jag kommit till samma slut som herr *Staaß* m. fl. reservanter.»

Herrar *Blomberg*, af *Callerholm*, *Östberg*, *Sjöholm*, *Nyström* och *Centerwall* hafva begärt få antecknadt, att de icke deltagit i slutbehandlingen af de ärenden, hvilka af utskottet bifvit anmälda under nedannämnda punkter af memorialet, nämligen:

punkten 1:o

herr *Centerwall*;

punkten 2:o

herrar *Blomberg* och *Centerwall*;

punkten 3:o

herrar *Östberg* och *Sjöholm*;

punkten 4:o

herr af *Callerholm*;

punkten 5:o

herrar af *Callerholm, Östberg och Nyström*;

punkten 6:o

herr *Centerwall*;

punkten 7:o

herr *Centerwall*.

Det skulle här antecknas, att herr *Fahlbeck* icke deltagit i granskningen af statsrådsprotokollen.

Herr *Strömberg*, hvilken i egenskap af suppleant deltagit i granskningen af statsrådsprotokollen, har begärt få särskildt antecknat, att han ej deltagit i behandlingen af det under punkten 4:o af utskottets memorial omnämnda ärende.
